
Kronika muzealna 1983

Rocznik Muzeum Narodowego w Kielcach 14, 329-366

1985

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez **Muzeum Historii Polski** w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

KRONIKA MUZEALNA 1983

MUZEUM NARODOWE W KIELCACH

Rok 1983, w którym muzeum obchodziło jubileusz 75-lecia swego istnienia, zapisze się niewątpliwie w jego historii kilkoma wydarzeniami. Warto może zacząć od pałacu, oddano bowiem do użytku zewnętrzną klatkę schodową korpusu głównego (dziedziniec północny) wzniesioną w miejscu pierwotnej, zlikwidowanej ok. 1820 r. Nowa klatka zaczęła pełnić swoją funkcję z chwilą otwarcia ekspozycji po zimowej przerwie (spowodowanej m.in. pracami konserwatorskimi i budowlanymi związanymi z jej uruchomieniem). Ruch turystyczny skierowano w tym momencie inną drogą; na piętro dostać się można obecnie bez konieczności wychodzenia na loggię. Zmieniło to także sposób zwiedzania ekspozycji zabytkowych wnętrz pałacowych, które dawniej rozpoczynano od reprezentacyjnej klatki schodowej i Sieni Górnej. Teraz pierwszych wrażeń dostarcza naszym gościom Pierwszy Pokój Prałatów. Nie można nie dostrzegać mankamentów takiego „wejścia” na „piano nobile”, jednak rekompensuje je „luksus” bezpośredniego przejścia z galerii na górę bez dodatkowej zmiany obuwia i wychodzenia na zewnątrz, co w sezonie jesienno-zimowym było szczególnie uciążliwe.

Drugim wydarzeniem, które wiąże się z rokiem 1983, było zakończenie kapitalnego remontu zachodniego przedłużenia południowego skrzydła pałacu i przeprowadzka dyrekcji i administra-

cji z pl. Partyzantów do uzyskanych tą drogą pomieszczeń. Trudno przecenić fakt przeniesienia siedziby dyrekcji do pałacu. Jest to kolejny etap zagospodarowania Wzgórza Zamkowego na cele muzealne, a bliskość osób, którym powierzono troskę o obiekty tu usytuowane, z pewnością będzie dla tych obiektów korzystna.

Tuż przed obchodami jubileuszowymi zdjęto rusztowania ze wschodniej „reprezentacyjnej” fasady korpusu głównego pałacu. Po wielu latach remontu znów można podziwiać jej urodę. Otrzymała bowiem nowe tynki; zakonserwowane piaskowcowe obramienia okien nabrały pięknej ciepłej barwy, a marmurowa loggia blasku. Najbardziej jednak zmieniającym obraz fasady elementem jest manierystyczny fryz sgraffitowy, zrekonstruowany na podstawie odkrytych parę lat temu fragmentów.

Tak odświeżone wyglądający pałac przyjął 6 października gości zaproszonych na Ogólnopolską Konferencję Dyrektorów Muzeów zorganizowaną przez Ministerstwo Kultury i Sztuki. Działo się to w przededniu obchodów jubileuszowych 75-lecia istnienia muzeum. Główne obchody odbyły się jednak w salach wystawowych przy pl. Partyzantów z racji otwarcia tam trzech wystaw. Jedną z nich była stała wystawa militariów: *Broń w zbiorach Muzeum Narodowego w Kielcach*. Etnograficzna wystawa czasowa otwarta 7 października,

Ryc. 1. Otwarcie wystawy czasowej *Wzory sztuki ludowej* podczas obchodów jubileuszowych

zatytułowana *Wzory sztuki ludowej*, uznana została przez komisję konkursową Wydziału Kultury i Sztuki UW w Kielcach za muzealne wydarzenie roku 1983. Tytuł ten wystawa podzieliła z przewodnikiem po Muzeum Lat Szkolnych Stefana Żeromskiego. Jest to już trzecia książka, jaka się ukazała w serii katalogów i przewodników wydawanych przy pomocy krakowskiego oddziału KAW.

Trzecią wystawą, którą warto wspomnieć w tym wstępie, była prezentowana w Instytucie Kultury Polskiej w Paryżu *Wycinanka Kielecczyny* połączona z pokazem wystrzygiwania tych specyficznych form plastycznych przez twórczynię ludową z Podmachocic koło Kielc.

Kronikę muzealną 1983 pisali: Alojzy Oborny — jubileusz 75-lecia muzeum, recenzje wystaw, nowe nabytki Działu Malarstwa i Rzeźby; Elżbieta Postoła — wstęp, działalność oświatowa, prace naukowo-badawcze, konserwatorskie i inwentaryzacyjne, wydawnictwa, prace budowlano-konserwatorskie, oddziały, muzea regionalne i autonomiczne, nowe nabytki biblioteki, Działu Archeologii i Przyrody; Barbara Erber — nowe nabytki Działu Etnografii; Jan Główka — nowe nabytki Działu Historii; Anna Kwaśnik-Gliwińska — nowe nabytki

Działu Rzemiosła Artystycznego; Ryszard de Latour — nowe nabytki Działu Militariów, Wiesława Ozdoba-Kosierkiewicz — nowe nabytki Gabinetu Rycin.

RECENZJE WYSTAW

Wystawa stała *Broń w zbiorach Muzeum Narodowego w Kielcach*

W dwóch niewielkich salach w muzeum przy pl. Partyzantów pokazano część zbiorów broni od XVI do XX w. Liczebnie jest to zespół około 100 eksponatów, a więc typowa mała kolekcja, której nie sposób omówić, funkcję tę pełni towarzyszący wystawie katalog.

Celowym jednak wydaje się wskazanie obiektów najcenniejszych. Rzadko spotykanym w zbiorach polskich przykładem uzbrojenia ochronnego pierwszych chorągwi husarskich, organizowanych na mocy uniwersału króla Stefana Batorego z 23 czerwca 1576 r., jest napierśnik i naplecznik zbroi husarskiej. Pochodzi on z majątku Bałtów należącego niegdyś do rodziny Druckich-Lubeckich i może być wiązany z tą rodziną, co oczywiście podnosi jego znaczenie i wartość.

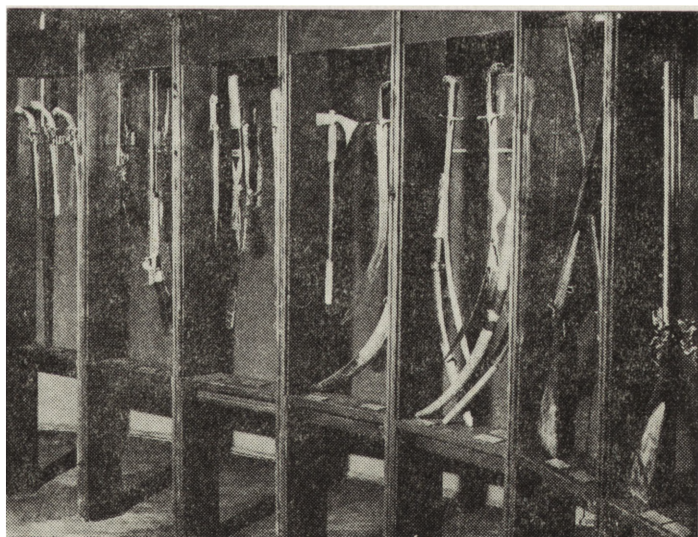
Miejsce szczególne w ekspozycji zaj-

mują szable, spośród których uwagę zwracają szable husarskie popularne zwłaszcza w wiekach XVII i XVIII oraz grupa karabel polskich z XVIII w. Wśród tych ostatnich wyróżniają się karabele produkowane w warsztatach ormiańskich, głównie we Lwowie, różniące się od innych motywami dekoracyjnymi i wysoką klasą artystyczną wykonania. W grupie broni kolnej godnym zainteresowania jest piękny okaz rapiera z przełomu XVI/XVII w. sygnowany przez znakomitego Mevesa Bernsa z Solingen.

Popularna w XIX w. wśród urzędników i wyższych oficerów — szpada znalazła także swoje miejsce na wystawie. W tym czasie jest to już broń pozbawiona całkowicie ricassa i oślej podkowy, w sposób istotny różniąca się od szpada z początku XVIII w., w dalszym ciągu jednak traktowana jako jeden z elementów dekoracyjnych uzupełniających strój. Znakomitym tego przykładem jest eksponowana szpada francuska z ok. 1800 r. o pięknym, dekoracyjnie rozwiązanym jelcu cyzelowanym i złoconym; niewątpliwie należała do osoby wysoko postawionej w hierarchii spo-

łecznej. Nazwiska świetnych rusznikarzy — Le Page'a i C. A. Giebenbana, znane w kręgach miłośników broni, widnieją na dwóch strzelbach, stanowiących piękne okazy sztuki rusznikarskiej i sztyftarskiej. Liczebnie mniejsze jest w ekspozycji uzbrojenie wschodnie, lecz i tu zwracają uwagę — piękny okaz szabli janczarów tureckich, tzw. pala o głowni bogato dekorowanej złotem w kartusze z napisami, czy też szabla turecka z XVIII w., której pochwa jest przykładem dekoracyjnych rozwiązań modnych w Turcji w pierwszej połowie XVIII w. pod wpływem francuskiego rokoka. W tej skrótowej prezentacji trudno pominąć szaszkę kaukaską z początku XIX w., bogato oprawioną w srebro repusowane, niellowane i cyzelowane, należące ongiś najpewniej do jednego z książąt Gurieli z prowincji Guria w Gruzji. Ustna tradycja mówi, iż użyta była w zamachu na Teodora Fryderyka Wilhelma hr. Berga, namiestnika Królestwa Polskiego w latach 1863—1874.

Godnym odnotowania jest sposób, w jaki wystawiono poszczególne egzemplarze broni. W przeciwieństwie do przeważającego do tej pory pokazu jedno-

Ryc. 2. Fragment wystawy stałej *Broń* w zbiorach Muzeum Narodowego w Kielcach

stronnego na planszach lub ścianie zastosowano wariant umożliwiający oglądanie eksponatów z każdej strony. Wymagało to zaprojektowania i wykonania pionowych, dwustronnie przeszlonych gablot z własnym oświetleniem. Sprzęt zestawiono na planie owalu, co umożliwiałało ruch zwiedzających w dwóch przejściach. Własne światło gablot, chyba nieco za słabe, wspomaga punktowe oświetlenie obu wnętrz. Zwiedzający wkracza do przyciemnionych pomieszczeń, w których błyszczy stal i złoto w wyróżniających się eksponatach broni. Nie jest to ekspozycja atakująca, lecz spokojna, nieco wyciszona, nie narzucająca się bogactwem dodatkowych akcentów wystawienniczych. Eksponaty podwieszono do szklanych prostokątnych płyt umieszczonych wewnątrz gablot, nie zasłaniających nawet najdrobniejszych elementów poszczególnych okazów, co pozwala na nieskrępowane oglądanie. Ciemne gabloty wtapiają się w mrok panujący w pomieszczeniu.

Otwarcie wystawy było dużym wydarzeniem w życiu muzeum, gdyż broń z kieleckich zbiorów nie była dotąd wystawiana całościowo, a są przecież w tej kolekcji także przykłady bardzo rzadkie. Optymalne rozwiązanie, jakie udało się uzyskać w prezentacji problematyki wystawy, jak też oprawie plastycznej, jest zasługą jej twórców: Ryszarda de

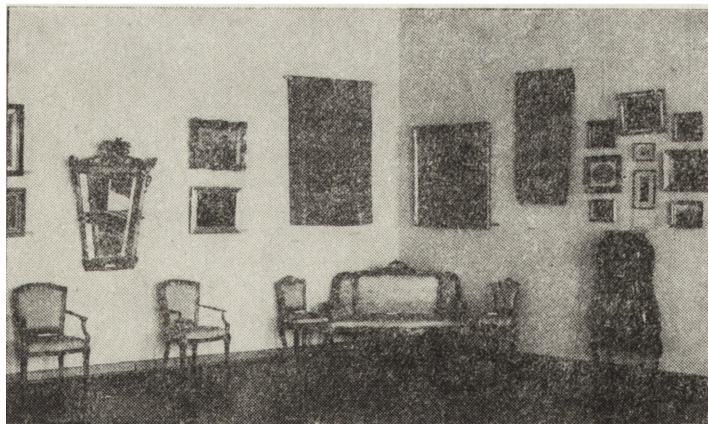
Latour — scenariusz, Zbigniewa Kurkowskiego — oprawa plastyczna.

Latour — scenariusz, Zbigniewa Kurkowskiego — oprawa plastyczna. *Muzeum Narodowe w Kielcach 1979—1983* (7 października 1983 — styczeń 1984).

Stało się tradycją, by jubileusze kieleckiego muzeum łączyć z wystawą, która pokazując publiczności najcenniejsze nabytki z określonego czasu, unaoczniałyby zarazem jedną z podstawowych funkcji muzeum. Dorobek w tej dziedzinie w latach 1968—1978 pokazano już w ramach obchodów jubileuszowych 70-lecia. Tym razem wystawa miała zaznaczyć 75-lecie istnienia muzeum, którego świetność tworzą m.in. gromadzone muzealia.

Wystawa prezentowana była w trzech salach muzeum przy pl. Partyzantów. Znalazły się na niej eksponaty pochodzące ze wszystkich działów i oddziałów poza militariami (w tym samym czasie otwarto nową stałą ekspozycję broni).

Wchodzących na wystawę specjalna plansza informowała, że od początku 1979 r. do połowy 1983 r. — muzeum oraz jego oddziały wzbogaciły się o 11 385 zabytków. Spośród nich zakupiono 3353, otrzymano w darze 7624 (w tym skarb z XVII w. złożony z 7028 szelągów), a podczas badań archeologicznych

Ryc. 3. Fragment wystawy czasowej *Najcenniejsze zakupy, dary i znaleziska 1979—1983*

i przyrodniczych uzyskano 207 eksponatów. Przedstawiony na wystawie wybór obejmował 7687 okazów przyrodniczych i zabytków, wśród nich wspomniany skarb monet.

Akcentem plastycznym uzupełniającym ekspozycję pierwszej sali był dekoracyjny fryz złożony z plakatów wystaw muzealnych, jakie zorganizowano w ostatnich pięciu latach.

Dominantą kolejnej sali był pokaz około 30 prac powstałych do roku 1939, artystów polskich, nawiązujący do tradycyjnych ekspozycji galeryjnych, czyli „tapetowania” ścian obrazami. Wśród prac, które znalazły się w tym pokazie były m.in. dzieła takich artystów, jak: J. Szermentowski, W. Malecki (m. in. *Wnętrze lasu, Skraj lasu, Pejzaż z widokiem na Wawel*), J. Kossak (*Księżę Józef Poniatowski na koniu*), A. Kotsis, R. Kochanowski, J. Malczewski, J. Fałat, F. Pautsch czy K. Larisch. Zgoła odmienny był charakter ostatniej, największej sali, gdzie m.in. odbywał się wielopłaszczyznowy, przestrzenny pokaz współczesnego malarstwa polskiego. W przeciwieństwie do tradycyjnej ekspozycji dawnego malarstwa zastosowano układ, który sam w sobie mógł być traktowany jak współczesna, przestrzenna kompozycja plastyczna. Jej elementami składowymi były płótna najwybitniejszych malarzy polskich powstałe po roku 1945. Dla przykładu kilka nazwisk: Z. Beksiński, J. Berdyszak, M. Bogusz, T. Brzozowski (*Permutacje*), E. Geppert, S. Gierowski, Z. Grzywacz, M. Jarema, B. Jonscher, T. Kantor, A. Kobzdej, A. Lenica, A. Marczyński, T. Pagowska, H. Stażewski, J. Stajuda, J. Sempoliński, J. Tchórzewski. Nie zabrakło oczywiście reprezentantów środowiska kieleckiego: K. Jackowskiego i Z. Kurkowskiego. Pozostając przy problematyce malarskiej należy jeszcze odnotować, że w tej samej sali odbył się pokaz nastrojowych pejzaży olejnych i akwarelowych Stefana Dąbrowskiego (1849—1909), zgromadzonych przez wnuka ma-

larza, Jana Henryka Dąbrowskiego (1914—1979), a przekazanych muzeum przez jego żonę — Irenę Mirską-Dąbrowską i siostrę — Zofię Hedinger. Ekspozycję obrazów i rysunków uzupełniała gablota z materiałami biograficznymi związanymi z osobą Stefana Dąbrowskiego.

Ze wspomnianym nazwiskiem wybitnego kolekcjonera Jana Henryka Dąbrowskiego związana była prezentacja dzieł szkła artystycznego. Kolekcja licząca ponad 300 egzemplarzy różnorodnych dzieł sztuki szklarskiej od XVII—XIX w. wzbogaciła zasoby kieleckiego muzeum. Na wystawie pokazano około 40 eksponatów, którym towarzyszyła notka biograficzna i zdjęcie wielkiego przyjaciela naszego muzeum. Ekspozycja rzemiosła artystycznego należała do najefektowniejszych części wystawy, niektóre przykłady porcelany czy złotnictwa wystawiane były w zabytkowych meblach. Komponowane zgodnie z duchem epoki w kameralne układy meble uzupełniały tkaniny, wśród których m.in. znalazły się dwa gobeliny flamandzkie z XVIII w. z serii *Historia Orfeusza*.

Stosunkowo niewielki pokaz grafiki składał się z 33 prac wykonanych wszakże przez wybitnych reprezentantów tej gałęzi sztuki polskiej, i to zarówno artystów działających w pierwszej połowie naszego stulecia — K. Brandel, W. Weiss, J. Fałat, jak też grafików tworzących współcześnie — J. Gaj, A. Pietsch, S. Wejman czy K. Srzednicki.

W tej wielkiej panoramie muzealnego dorobku nie mogło zabraknąć działów takich, jak: historia, przyroda czy archeologia, od których przed 75 laty rozpoczęła się historia kieleckiego muzeum, toteż ich prezentacja otwierała wystawę w pierwszej sali. Wyróżniał się ciekawy zbiór kieleccianów, w którym odnaleźć można było wiele pamiątek pozwalających śledzić dzieje miasta od map i pocztówek poprzez egzemplarze starej prasy, dyplomy, książki rzemieślnicze, listy,

odznaki, programy obchodów 1 Maja; był wśród nich także hełm strażacki. Wśród materiałów historycznych o szerszym zasięgu znalazły się m.in. świadectwa okupacyjnego terroru i walki z najeźdźcą, a także drobne druki i ulotki z czasów I wojny światowej i okresu międzywojennego. Wiele refleksji wywoływały np. stare rozkłady jazdy pociągów czy kalendarze.

Archeologię obok wspomnianego na wstępie skarbu szelągów z XVII w. reprezentowały m.in. pochodzące z XIV w.: grot oszczepu i ostrogi (wykopaliska w Pawłowie).

Ze względu na prowadzone w ostatnich latach wspólne badania naukowe ekspozycja przyrodnicza sąsiadowała z pokazem etnograficznym. W ten sposób surowce ilaste uzyskane podczas badań w latach 1978—1982 w Rędocinie, Sobkowie, Daleszycach, Szczekocinach i Pilczycy uzupełniał eksponat etnograficzny — np. garnek „siwak” z czasów II wojny światowej pochodzący z Pilczycy, jedyny z tego rejonu i okresu wyrób dokumentujący zamarły ośrodek produkcji garncarskiej.

Zgodnie z nowym programem pracy działu etnograficznego na wystawie zaprezentowano wyłącznie przykłady sztuki ludowej — rzeźbę w drewnie i glinie,

malarstwo, kowalstwo, tkaninę i strój. Dominowała rzeźba w drewnie z przykładami prac m.in. A. Barana i T. Żaka, a także malarstwo, gdzie można było podziwiać płótna również T. Żaka, oraz E. Brożka.

Skromny powierzchniowo był pokaz książek, albumów, ilustracji i pamiątek osobistych związanych z H. Sienkiewiczem i S. Żeromskim, pochodzących z oddziałów naszego muzeum w Oblęgorku i Kielcach. Takie eksponaty, jak album ilustracji do *Quo vadis* w olbrzymiej walizie ważącej około 50 kg czy księga jubileuszowa z dedykacją dla H. Sienkiewicza, wzbudzały zrozumiałe zainteresowanie zwiedzających.

Autorem scenariusza udanej wystawy był Główny Inwentaryzator Janusz Kuczyński, zaś całość plastycznie przysposobił Zbigniew Kurkowski z gronem współpracowników.

Wystawa *Wzory sztuki ludowej* (7 października 1983 — 8 sierpnia 1984)

Trzecia wystawa przygotowana na jubileusz naszego muzeum, podobnie jak dwie poprzednie, była także prezentacją określonego dorobku badawczego w tym przypadku autorki scenariusza Barbary Erber. Biorąc pod uwagę duże walory

Ryc. 4. Fragment wystawy czasowej *Wzory sztuki ludowej*

problemowe można bez przesady wystawę zaliczyć do najwybitniejszych realizacji kieleckiego muzeum z tego okresu. Jej podtytuł *Oleodruki i inne wyobrażenia kultowe jako źródła treści tematycznych i ikonograficznych w plastyce ludowej Kielecczyny* jasno określał założenia programowe.

Ekspozycja na wybranych przykładach ilustrowała sposób wykorzystywania wzorów ikonograficznych przez interesujący a skomplikowany badawczo problem warsztatu twórczego artystów nurtu ludowego i naiwnego, rzadko dotąd w publikacjach poruszany, zaś w wystawiennictwie jeszcze nie podejmowany. Problematyka wystawy omówiona została przez autorkę w artykule tegoż „Rocznika Muzeum Narodowego w Kielcach”, dlatego w tym miejscu mogą poprzestać jedynie na krótkiej jej charakterystyce.

Układ tematyczny wystawy przedstawiał się następująco:

1 sala — przedstawienia popularnych świętych (Józef, Antoni, Florian, Jan Nepomucen, Barbara, Katarzyna, Teresa).

2 sala — przedstawienia maryjne i piety. W oddzielnej gablocie ukazane zostały inspirujące twórców ludowych malarstwo i rzeźba kościelna.

3 sala — tematyka chrystologiczna.

4 sala — ilustracje tematyki Ostatniej Wieczerzy oraz Świętej Rodziny.

Będące głównymi przykładami źródeł inspiracji — oleodruki pochodziły w znacznej mierze ze zbiorów Muzeum Wsi Kieleckiej, natomiast rzeźba w drewnie, kamieniu i glinie, jak też malowidła, z zasobów działu etnografii Muzeum Narodowego w Kielcach. Wiodący motyw problemowy wystawy podbudowany był wyborem autentycznych wypowiedzi artystów ludowych, odwołujących się do inspiracji konkretnymi wzorami przy opracowywaniu tematów przedstawionych w ekspozycji.

Wystawa unaoczniała fakt, że przy sięganiu do wzoru twórca ludowy rzad-

ko go odtwarza, zaś z reguły przetwarza, dokonuje jego interpretacji na miarę talentu, wyobraźni i własnych możliwości. Cechy zbieżne z wzorem widoczne są we wczesnym okresie twórczości artystów rzeźbiarzy starszej generacji, takich jak: Józef Piłat, Leon Kudła, Józef Kwiecień czy Marian Brudek. Wyjątkową indywidualnością wyróżniają się obrazy Marianny Wiśnios.

Na wystawie zgromadzono około 200 prac (w tym 36 obiektów stanowiących „wzór”), prezentuje realizacje 40 artystów ludowych Kielecczyny tworzących w ostatnim półwieczu i udokumentowanych w zbiorach Muzeum Narodowego w Kielcach. Na podstawie scenariusza Barbary Erber oprawę plastyczną zapewnili Zbigniew Kurkowski i Jerzy Pacia.

Wystawa *Pamiętki powstania styczniowego* (styczeń—marzec).

Sto dwudziestą rocznicę powstańczego zrywu styczniowego 1863 r. uczciło nasze muzeum specjalnie przygotowaną wystawą okolicznościową, której znaczenia patriotyczno-wychowawczego trudno nie docenić; w czasie trwania wystawy zorganizowano wiele lekcji muzealnych. W towarzyszącym ekspozycji folderze realizatorzy tak określają jej funkcję: „Wystawa nasza ma za zadanie przybliżyć zwiedzającym wydarzenia, których świadkami i uczestnikami byli ludzie wymienieni w dokumentach, widniejący na starych fotografiach, trzymający w swych dłoniach szable i pistolety teraz spoczywające w muzealnej gablocie”.

Ekspozycja zlokalizowana w dwóch salach muzeum przy placu Partyzantów podzielona została na pokaz trzech zasadniczych grup eksponatów. W pierwszej znalazły się dokumenty, książki i różne pamiątki, w drugiej broń powstańcza, zaś w trzeciej książki S. Żeromskiego. Ekspozycję otwierało kilkanaście „akwizycji” Rządu Narodowego, wezwań do dostarczenia żywności i fu-

rażu dla oddziałów powstańczych. Założyciel i pierwszy kustosz kieleckiego muzeum walczył w oddziałach M. Langiewicza. Jemu zawdzięczamy w zbiorach wiele pamiątek z powstania, które pozyskał i zabezpieczył. Należą do nich pokazane na wystawie, a jedyne w posiadaniu muzeum, tłoiki pieczętne z okresu powstania. Jeden z nich posiada drewnianą rękojeść i mosiężny tłoik, na którym widnieje napis „Pułk Chmielewskiego Kielecki”. Na drugim napis „Rząd Narodowy, Równość, Wolność, Niepodległość”. Szczególne zainteresowanie zwiedzających wzbudzała tzw. „czarna biżuteria” noszona już w okresie poprzedzającym wybuch zbrojny. Na biżuterii widnieją charakterystyczne symbole w postaci złamanego krzyża, korony cierniowej lub białego orła. Szczególnie cennym eksponatem była srebrna klamra do pasa, zdobna w kartusz z owalną miniaturą Tadeusza Kościuszki. Na metalowej zapince — data „1862”. Obok niej zniszczona i zardzewiała klamra odnaleziona prawdopodobnie na jednym z kieleckich miejsc walki.

Te pamiątki historyczne uzupełniały wydawnictwa oraz ikonografia z okresu powstania, a przede wszystkim egzemplarze broni. Spośród broni palnej prezentowano m.in. dubeltówkę kapiszonową z warsztatu K. Werlika w Cieszynie; strzelbę kapiszonową wyprodukowaną około 1850 r. w Puławach; króciwą kapiszonową, dwulufową, wówczas chyba najpopularniejszą. Pokazana na wystawie różnorodność broni białej zgodna była z ówczesnym stanem faktycznym, walczano bowiem wszystkim, co było osiągalne, a więc nieprzypadkowe było wyekspozowanie XIX-wiecznej szabli rosyjskiej — „szaszki”, czy polskiej szabli husarskiej z 2. połowy XVIII w.

Specjalne miejsce w powstaniowym pokazie przypadło Stefanowi Żeromskiemu i prezentacji jego twórczości poświęconej temu wydarzeniu. Przemyslenia związane z rokiem 1863 pojawiały się w pisarstwie publicystycznym syna zie-

mi kieleckiej. Przykładem przedmowa do powieści Marii Wielopolskiej *Kryjaki* oraz przedmowy do książek o włoskim bohaterze powstania styczniowego — Francesco Nullo. Rękopis jednej z nich, stanowiący własność kieleckiego muzeum pisarza, pokazany był na wystawie. Na kanwie studiów wydarzeń styczniowych powstały opowiadania: *Rozdziobią nas kruki wrony*, *Echa leśne*, i powieść *Wierna rzeka*. Rzadkie dziś pierwsze wydania tych utworów można było oglądać na wystawie, uzupełnione ilustracjami do powieści *Wierna rzeka* autorstwa córki pisarza — Moniki Żeromskiej. Autorami scenariusza wystawy byli Jan Główa i Anna Lewicka, zaś projekt i opracowanie plastyczne wykonał Grzegorz Knap.

Wystawa Jan Czarnocki — geolog Ziemi Kieleckiej (kwiecień — wrzesień)

Celem wystawy prezentowanej w dwóch salach muzeum przy pl. Partyzantów było przypomnienie postaci wybitnego polskiego geologa, urodzonego w Kielcach, zmarłego w Warszawie w 1951 r. — prof. dra Jana Czarnockiego, dyrektora Państwowego Instytutu Geologicznego. Jego działalność naukowa poświęcona była głównie wszechstronnym badaniom Gór Świętokrzyskich, ich stratygrafii, tektonice i złożom. Wraz z profesorem Janem Samsonowiczem dał on nową koncepcję budowy tych gór. Na wystawie przygotowanej przez Eugenię Fijałkowską we współpracy z córką wybitnego uczonego wyekspozowano liczne prace naukowe, w tym także rękopiśmienne, część bogatych zbiorów geologicznych profesora, a także liczne pamiątki osobiste. Eksponaty pochodziły ze zbiorów własnych muzeum, oraz wypożyczone zostały przez córkę J. Czarnockiego. Wystawa spotkała się z dużym zainteresowaniem kielczan. Oprawę plastyczną zaprojektował i wykonał Grzegorz Knap.

Wystawa *Wycinanka ludowa regionu kieleckiego* (grudzień)

W dorobku wystawienniczym naszego muzeum mamy także w 1983 r. do odnotowania jedną wystawę zagraniczną eksponowaną od 6 do 31 grudnia w salach Instytutu Polskiego w Paryżu.

Pokaz dotyczył eksponatów z terenu dawnego województwa kieleckiego, stanowiących własność Działu Etnografii kieleckiego muzeum. Francuzi mieli możliwość obejrzenia 434 wycinanek wykonanych w latach 1950—1983, a reprezentujących trzy grupy kulturowe: opoczyńską, kielecką i radomsko-kozienicką. Wyróżniały się najbogatsze pod względem kształtu, formy i ornamentyki — wycinanki opoczyńskie. Uwagę zwracały charakterystyczne motywy drzewka, łączonego z wyobrażeniem koguta i postaci ludzkiej. Motywy te występują również w poziomych, powtarzających się rytmicznie pasach ornamentalnych. Obok drzewka i wycinanki pasowej eksponowano bardzo popularny w Opoczyńskim typ wycinanki o formie kwadratu oraz mniej popularne, ale reprezentujące typ najstarszy — formy kolistę. Ornamentyka wycinanek opoczyńskich jest bardzo bogata i różnorodna, od prostych strzałek i esownic, rombów czy trójkątów aż po ażurowe ornamenty roślinne i zoomorficzne. Pokazano również nowszą formę wycinanki opoczyńskiej, tzw. naklejanek w postaci kółek, gwiazdek, rozet w kolorach kontrastujących z tłem wycinanki podstawowej. Bogaty w treści dekoracyjny zestaw wycinanek tego regionu uzupełniały tzw. „figury opoczyńskie” — naklejanek ukazujące sceny rodzajowe z życia wsi.

Grupa kielecka prezentowana była przez typowe dla tego regionu wycinanki niewielkich rozmiarów o formie kolistej i kwadratowej oraz wycinanki pasowe z powtarzającymi się rytmicznie postaciami ludzkimi o mocno zgeometryzowanych kształtach. W tradycyjnych wycinankach kieleckich przeważają mo-

tywy geometryczne, natomiast w tworzonych współcześnie spotyka się motywy kwiatów, liści, ptaków potraktowanych w sposób naturalistyczny. Wystawiane również były wycinanki w formie prostokąta z ażurowym, abstrakcyjnym wzorem, w którym występowała przewaga ornamentu nad tłem.

Najsłabiej pokazana była grupa wycinanek radomsko-kozienickich, której nieliczne tylko przykłady zachowały się do czasów współczesnych. Są to wycinanki w formie kwadratu i prostokąta o ubogiej ornamentyce z przewagą motywów geometrycznych i typowymi strzałkami, trójkątami, rombami i gwiazdkami, niekiedy z ząbkowanymi brzegami.

Oddzielną grupę na wystawie stanowiły wycinanki ze wsi Skadla koło Buska-Zdroju, odbiegające od tradycyjnych wycinanek i nawiązujące w ornamentyce i motywach do szydełkowych serwet.

Otwarcie paryskiej ekspozycji połączone było z pokazem tworzenia wycinanki, który prezentowała wycinankarka pani Stanisława Waldon z Podmachocic. Wystawie towarzyszył katalog wydany przez Instytut Polski w Paryżu, opracowany przez autorkę scenariusza Izabellę Pieczul. Oprawę plastyczną wystawy przygotował Grzegorz Knap.

JUBILEUSZ

Po raz trzeci powraca na łamach „Rocznika” i *Kroniki* temat jubileuszu muzeum. Zawsze wiązał się on z doniosłymi dla placówki wydarzeniami, które w sposób istotny wpływały na dalsze jej losy. Tak było z okazji 60-lecia i 70-lecia. Siedemdziesiątą piątą rocznicę swojego powstania muzeum obchodziło w atmosferze codzienności. Nie towarzyszyły jej specjalne wydarzenia, chyba że do takich zaliczymy zakończenie prac konserwatorskich i budowlanych przy elewacji głównej (bez partii wieżowych) kieleckiego pałacu, która po zdjęciu opasujących ją od wielu lat ru-

sztowań ponownie ukazała się zaproszonym gościom w swojej świetnej formie architektonicznej z nowo odsłoniętymi elementami zdobniczymi.

Podobnie jak w poprzednich jubileuszach nie zawiedli goście, wśród których było siedemdziesięciu szefów największych polskich placówek muzealnych. W przeddzień jubileuszu — 6 października, odbyła się w Izbie Górnej Stołowej pałacu Ogólnopolska Konferencja Dyrektorów Muzeów zorganizowana przez Ministerstwo Kultury i Sztuki. Ponieważ po wieloletniej przerwie było to pierwsze tego rodzaju spotkanie, wiązano z nim duże nadzieje. Po wystąpieniu wstępnym prowadzącego konferencję wiceministra kultury i sztuki dra Edwarda Gołębiowskiego zebrani wysłuchali referatów: dra Bohdana Rymaszewskiego — Generalnego Konserwatora Zabytków i dyrektora Zarządu Muzeów i Ochrony Zabytków, oraz dra Franciszka Midury — wicedyrektora ZMiOZ. Po tych wystąpieniach rozpoczęła się ożywiona dyskusja. Jak można się było spodziewać, dotyczyła niemal wszystkich kwestii, głównie bolączek trapiących polskie muzealnictwo. Jedyną przerwą w tym rejestrze życzeń i postulatów stało się zaproponowane przez muzeum-jubilatów spotkanie przy kawie oraz jubileuszowych tortach wykonanych nie po raz pierwszy przez kieleckich cukierników z WSS Społem.

Oficjalne uroczystości odbyły się 7 października w salach wystawowych muzeum przy pl. Partyzantów. Licznie przybyłych gości powitał dyrektor Alojzy Oborny, przedstawiając nie tylko rodowód placówki, lecz przede wszystkim jej dzień obecny. Następnie głos zabrali przedstawiciele władz centralnych, wojewódzkich i miejskich. W imieniu Ministerstwa Kultury i Sztuki przemawiał wiceminister Edward Gołębiowski, który uwypuklił zasługi i osiągnięcia kieleckiego muzeum. Bardzo przypadły do serca zebranym słowa wypowiedziane przez tow. Macieja Lubczyńskiego — I se-

kretarza KW PZPR w Kielcach, a także Włodzimierza Pasternaka — wojewodę kieleckiego. W imieniu władz miasta przemawiali i listy gratulacyjne wręczyli: tow. Zdzisław Skowron — I sekretarz KM PZPR, Gerard Bednarz — przewodniczący MRN, oraz Stanisław Garbacz, prezydent miasta. Życzenia i gratulacje przekazali również przedstawiciele stronnictw politycznych, organizacji społecznych (szczególnie miłe od Zarządu Głównego i Wojewódzkiego PTTK) oraz wielu muzeów. Jubilat otrzymał także liczne telegramy i listy gratulacyjne od osób i instytucji, które nie uczestniczyły w uroczystościach. Grupa pracowników muzeum otrzymała odznaczenia państwowe, resortowe i wojewódzkie. Złotym Krzyżem Zasługi udękowany został Stanisław Zając z Muzeum Henryka Sienkiewicza w Oblęgorku; srebrnym — mgr Ireneusz Rębosz — kierownik tegoż muzeum; brązowym — mgr Elżbieta Postoła z Działu Wydawnictw MNKi.

Dla uświetnienia obchodów jubileuszowych otwarto kolejną nową wystawę stałą: *Broń w zbiorach Muzeum Narodowego w Kielcach*, oraz dwie ciekawe wystawy czasowe: *Wzory sztuki ludowej i Najcenniejsze zakupy, dary i znaleziska 1979—1983*.

Z okazji jubileuszu w Mennicy Państwowej w Warszawie wybity został medal pamiątkowy zaprojektowany przez Józefa Stasińskiego. Na awersie umieszczono widok części środkowej fasady głównej kieleckiego pałacu, w otoku napis: *Muzeum Narodowe w Kielcach, 1908—1983 MNK*. Na rewersie widok sceny głównej plafonu *Przyjęcie posłów szwedzkich i mediatorów cudzoziemskich przez Władysława IV w obozie pod Kwidzynem 15 września 1635 roku*. Medal wykonano w tombaku srebrzonym i oksydowanym (200 sztuk), i patynowanym (400 sztuk). Polskie Radio i Telewizja poświęciły muzeum kilka audycji, w których prezentowano zbiory i osiągnięcia muzeum. Na łamach

„Słowa Ludu” i październikowego numeru miesięcznika „Przemiany” ukazały się ciekawe wywiady z pracownikami naszej placówki.

DZIAŁALNOŚĆ OŚWIATOWA

W roku 1983 w działalności oświatowej nie było wydarzeń tej miary co „Seans z duchem” czy imprezy z cyklu „Wokół modela”. Dział prowadził jednak systematyczną samodzielną pracę upowszechnieniową proponując społeczeństwu program oświatowy, w którym nie zabrakło lekcji, koncertów w pałacu, seansów filmowych, wykładów i pokazów audiowizualnych.

W roku 1983 prowadzono także „Spotkania na wystawie”. 4 stycznia na wystawie czasowej *Samochody w miniaturowej* o swej kolekcji miniatur mówił Włodzimierz Wójcikiewicz, współautor scenariusza wystawy. 9 maja odbyło się spotkanie z córką Jana Czarnockiego, doc. Katarzyną Pawłowską, na wystawie czasowej *Jan Czarnocki — geolog Ziemi Kieleckiej*. 18 października o nowej wystawie stałej *Broń w zbiorach Muzeum Narodowego w Kielcach* mówił autor scenariusza i jej komisarz, Ryszard de Latour.

Pośród pięciu koncertów, jakie w 1983 r. odbyły się na zamku, największe zainteresowanie wzbudził występ chóru cerkiewnego z Warszawy pod dyrekcją Jerzego Szurbaka (25 listopada) ze względu na charakter prezentowanej muzyki, będącej swoistą syntezą elementów bizantyjsko-greckich i staroruskich.

W dalszym ciągu dział oświatowy organizował seanse filmowe połączone z wykładem czy prelekcją. Tematyka była tym razem bardzo różnorodna niezależna od jakiegoś narzucającego wiele rygorów cyklu. Do ciekawszych tematów należały zapewne: *Galeria Drezdeńska* (25 maja), *Kultura Meksyku* (19 lipca), *Sztuka czasów Sobieskiego* (13 września), *Zabytki Ziemi Kieleckiej* (11 października).

Dział oświatowy opracował i doprowadził do realizacji dwa nowe pokazy audiowizualne: *Architektura Hiszpanii a Picasso*.

Ponadto ogłoszono trzy wykłady na tematy przyrodnicze, które przygotowali prelegenci spoza muzeum.

ZESTAWIENIE LICZBOWE IMPREZ OŚWIATOWYCH NA TERENIE MUZEUM

Rodzaj imprezy	Ilość	Frekwencja
Wystawy		
— stałe pl. Partyzantów	2	14 187
— czasowe pl. Partyzantów	10	
— stałe w Pałacu	2	38 183
Wykłady	55 (55 tematów)	369
Lekcje	65 (23 tematy)	1950
Seanse filmowe	7 (10 filmów)	280
Pokazy audiowizualne	26	362
Koncerty	5	602
Łącznie	—	55 933

Formą oświatową, którą muzeum szczególnie sobie ceni, są lekcje na ekspozycji. W roku 1983 było ich 65, mniej niż w 1982 r. i dwa lata temu. Od dwóch lat jednak wzrasta liczba szkół wiejskich korzystających z tej formy nauczania. Z uczniami podkieleckich wsi przeprowadzono 21 lekcji. Zamawiali je nauczyciele ze szkół z Belna, Bilczy, Bukowej, Brzezina, Cieśli, Gozdu, Łącznej, Masłowa, Osieka, Szczecna, Tokarni, Tumlina i Zagnańska.

PRACE NAUKOWO-BADAWCZE, KONSERWATORSKIE, INWENTARYZACYJNE

Zgodnie z nowym zwyczajem rozpoczętym w *Kronice 1979—1982* rozdział ten rozpoczynamy od zestawienia liczby opracowanych kart naukowych w poszczególnych działach muzeum. Po-

wtórzyć przy tym należy uwagę uczynioną przez autora pierwszego takiego zestawienia, że nieporównywalny jest wkład pracy przy opracowywaniu poszczególnych kart, i to nie tylko w różnych działach (artystycznych i nieartystycznych), ale także przy kartach obiektów o podobnym charakterze. Publikowanie takiej tabeli ma jednak sens, uświadamia bowiem liczbę ekspонатów, nad którymi prowadzono badania naukowe.

Opracowywanie naukowe zbiorów w okresie objętym *Kroniką* przedstawia się następująco:

IŁOŚĆ OPRACOWANYCH KART
KATALOGU NAUKOWEGO

Dział	Ilość
Malarstwa i Rzeźby	143
Gabinet Rycin	120
Rzemiosła Artystycznego	118
Historii	600
Militariów	130
Archeologii	40
Etnografii	130
Przyrody	462
Łącznie	1743

Dział Malarstwa i Rzeźby oprócz zwykłych prac związanych z opracowywaniem zbiorów, penetracją rynku antykwarycznego i zakupami, swą działalność naukową skoncentrował na dwóch najważniejszych problemach: na opracowaniu scenariusza nowej ekspozycji galerii malarstwa polskiego od początku XVIII w. do 1939 r. (udostępnienie galerii po zakończeniu kolejnego etapu remontu pałacu) oraz na pracy nad katalogiem dużej wystawy czasowej *Pejzaże Wojciecha Weissa* przewidzianej do otwarcia w 1985 r.

Gabinet Rycin zajmował się w 1983 r. opracowywaniem aneksu do przekazanego do Krajowej Agencji Wydawniczej w Krakowie katalogu *Grafika polska w zbiorach Muzeum Narodowego w Kielcach*.

Dział Rzemiosła Artystycznego podobnie jak Dział Malarstwa i Rzeźby pracował nad aranżacją ekspozycji pałacowej (piętro) po udostępnieniu jej po kilkumiesięcznej przerwie. Opracowywano także dane katalogowe obiektów wypożyczonych dla Muzeum Narodowego w Warszawie na wystawę *Tkanina turecka*, co znalazło odbicie w towarzyszącym wystawie katalogu.

Dział Historii przygotował (wspólnie z Biblioteką) scenariusz wystawy czasowej *Pamiętki powstania styczniowego*. Z prac naukowych prowadzonych „na zewnątrz” wymienić należy opracowanie scenariusza Muzeum Krajoznawstwa PTTK w Kielcach oraz scenariusza szkolnej Izby Pamięci Narodowej w Donatkowicach koło Kazimierzy Wielkiej. Tradycyjnie już dział opracowywał komunikaty naukowe dotyczące zbiorów historycznych Muzeum Narodowego w Kielcach dla rocznika „Muzea Walki”.

Dział Militariów, o czym była już mowa w rozdziale *Kroniki* poświęconym wystawom, otworzył z okazji jubileuszu 75-lecia muzeum stałą wystawę *Broń w zbiorach Muzeum Narodowego w Kielcach*. Autorem jej scenariusza i komisarzem był Ryszard de Latour. Jego autorstwa są także scenariusz i katalog wystawy broni przygotowywanej dla Ośrodka Kultury Polskiej w Berlinie (NRD) eksponowanej w styczniu i lutym 1984 r. Odnotować również należy ciekawą inicjatywę działu — założenie Klubu Tradycji i Munduru przy WDK w Kielcach.

Dział Archeologii kontynuował prace wykopaliskowe w Rudce koło Włoszczowej na stanowisku kultury trzcinieckiej i łużyckiej. Wyeksplorowano 9 grobów łużyckich, 4 jamy i fragment chaty kultury trzcinieckiej. W roku 1983 natrafiono po raz pierwszy na tym cmentarzysku na grób popielnicowy z

brukiem kamiennym. Dotąd bruki kamienne w formie szczątkowej wystąpiły tylko nad kilkoma grobami jamowymi. Do ciekawszych należą też odkryte w tym roku 3 groby ze śladami kołków, świadczące o tym, że nad nimi wznosiły się jakieś konstrukcje drewniane.

Przez 5 dni nadzorowano wykopy ziemne na stanowiskach średniowiecznych w Kijach i Małogoszczu. Prowadzono także badania powierzchniowe w Gołoszycach. Znalezione i przetransportowano stamtąd do muzeum kłoc żużla starożytnego.

Ponadto opracowano scenariusz nowej wystawy powstałej *Kultura społeczeństw neolitycznych w Świętokrzyskiem*.

Dział Etnografii w związku ze zmianą profilu merytorycznego (po przejściu części zbiorów i zadań naukowych przez Muzeum Wsi Kieleckiej) zajmuje się głównie dokumentacją ludowej twórczości plastycznej. W roku 1983 uwzględniono przede wszystkim problematykę wystawy *Wzory sztuki ludowej* (malarstwo, rzeźba): dokumentacja tematyki sakralnej inspirowanej treścią oleodruków i przedstawień kultowych z kościołów, miejsc pątniczych itp. Problematykę tę „uporządkowano” w scenariuszu wystawy omówionej w *Kronice muzealnej 1983* w dziale recenzji wystaw.

W roku 1983 rozpoczęto pracę nad tematem *Tkaniny z rejonu Gór Świętokrzyskich* z kolekcji muzealnej. Na etapie przygotowań był również temat *Garncarstwo ludowe Kielecczyny*. Przygotowano także wystawę *Wycinanka ludowa Kielecczyny* eksponowaną w Instytucie Polskim w Paryżu. Dział opracował obszerne informacje na plansze oraz tekst składanki. Autorką scenariusza i komisarzem wystawy była Izabella Pieczul.

Dział Przyrody przygotował scenariusz wystawy czasowej *Jan Czar-*

nocki — geolog Ziemi Kieleckiej. Opracował także zbiory porostów J. Madeja i S. Cieślińskiego, obejmujące gatunki z regionu świętokrzyskiego, oraz zbiory mchów A. Żmudy. Opracowanie porostów w formie artykułu naukowego pt. *Zbiory porostów J. Madeja w kolekcji Działu Przyrody Muzeum Narodowego w Kielcach* złożono do druku do wydawnictw botanicznych. Drugim artykułem naukowym ukończonym w 1983 r. była praca zatytułowana *Zagadnienie marmurów świętokrzyskich w „Gazecie Kieleckiej” w latach 1872—1914*.

Latem 1983 r. dział prowadził badania terenowe w rejonie Sandomierza i Ostrowca Świętokrzyskiego — surowce ilaste, oraz w rejonie Daleszyc — surowce do produkcji fajansu.

Pracownia Konserwatorska przeprowadziła w ciągu roku konserwację 9 obiektów malarstwa sztalugowego. Prowadzono prace nad następującymi obrazami: *Chrystus Frasobliwy* — Jacka Malczewskiego, *Martwa natura z budzikiem* — Olgi Boznańskiej, *Pejzaż letni* — Franciszka Kostrzewskiego, *Krowy* — Romana Kutza, *Pejzaż* — Jerzego Trusza, *Droga do wsi* — Józefa Szermentowskiego, *Portret Franciszka Wielopolskiego* — Antoniego Misiowskiego, i malarzy nieokreślonych *Portret Marianny z Jabłonowskich Wielopolskiej* oraz *Portret Jana Sucheckiego*. Ponadto zakonserwowano 21 zabytkowych ram. Prace konserwatorskie prowadzono przy 4 obiektach zabytkowych rzemiosła artystycznego (meble). Pracami zabezpieczającymi objęto także 8 obiektów malarstwa i rzemiosła artystycznego. Zrekonstruowano drzewce do XVII-wiecznej glewii (nr inw. MNKi/B/216) oraz przygotowano oprawy do 25 drzeworytów Stefana Mrożewskiego — ilustracji do *Boskiej Komedii* Dantego.

Pracownia prowadziła stałą kontrolę warunków klimatycznych w pałacu, nadzór nad pracami konserwatorskimi wy-

konywanymi przy tym obiekcie przez PP PKZ oraz brała udział w przygotowywaniu wystaw czasowych urządzanych poza Kielcami lub sprowadzanych z innych muzeów. W 1983 r. były to prace związane z powrotem naszej wystawy *Portret sarmacki ze zbiorów Muzeum Narodowego w Kielcach z Radomia* i wysłanie wystawy sienkiewiczowskiej z Obłęgorka do Poznania.

Z własnej pracowni konserwatorskiej korzystały jedynie działy artystyczne, i to głównie w zakresie malarstwa i meblarstwa. Wiele prac zlecano poza muzeum. Najwięcej obiektów do konserwacji na zewnątrz miał Dział Rzemiosła Artystycznego. Spółdzielnia „Plastyka” ukończyła prace przy szpalerach i dwóch tkaninach orientalnych (tureckiej i perskiej), warszawskie PKZ-ty rozpoczęły prace przy gobelinie *Święta Rodzina na tle ogrodu*. „Plastyka” zakonserwowała również dla tego działu 13 obiektów z porcelany. Z tą warszawską spółdzielnią współpracuje Gabinet Rycin, dla którego wykonano konserwację drzeworytów Stefana Mrożewskiego — ilustracje do *Legend Warszawy* Ewy Szelburg-Zarembiny oraz luźne ryciny o tematyce mitologicznej i historycznej. Gabinet Rycin współpracował też z krakowskim „Artem”, gdzie zakonserwowano 89 litografii z *Albumu widoków historycz-*

nych Polski Napoleona Ordy. Ta sama pracownia zakonserwowała dla Biblioteki muzealnej rocznik 1909 „Gazety Kieleckiej”.

— Dwa działy muzeum były w stanie prowadzić prace konserwatorskie i zabezpieczające we własnym zakresie. Dział Archeologii oczyścił i zakonserwował 3261 zabytkowych monet miedzianych z XVII-wiecznego skarbu z Małogoszcza. Podobnie Dział Przyrody sam przeprowadził zabezpieczenie zbiorów przyrodniczych znajdujących się na stałej wystawie przyrodniczej, a także zbiorów entomologicznych.

Działalność Działu Głównego Inwentaryzatora, zgodnie z określeniem, jakie padło w *Kronice muzealnej 1979—1982*, polega na „sformalizowanych czynnościach urzędniczych [...] nużących biurokratyczną monotonią”. Jest to rejestrowanie, porządkowanie i czuwanie nad operacjami, które decydują o normalnym funkcjonowaniu muzeum. Zestawienia ilustrujące wyniki tej pracy dają obraz działalności naszej placówki zarówno w zakresie ruchu muzealiów, jak i wpływów.

Wzorem poprzedniej *Kroniki* zamieszczamy w tym miejscu tabelę ruchu muzealiów, głównie dla pokazania aktywności wystawienniczej muzeum.

RUCH MUZEALIÓW

Cel użyczenia	Wydano				Przyjęto	
	z zasobów MNKi		zwroty użyczeń z zasobów obcych		Ilość wpisów	Ilość muzealiów
	ilość wpisów	ilość muzealiów	ilość wpisów	ilość muzealiów		
eksponycyjny	617	641	771	1215	43	43
konserwacja	98	131	—	—	—	—
naukowo-badawczy	1	1	—	—	—	—
wykonanie kopii	6	6	—	—	4	4
Łącznie	722	779	771	1215	47	47

Z ważniejszych prac pozastatutowych Działu Głównego Inwentaryzatora wymienić należy:

- zorganizowanie wystawy jubileuszowej *Najcenniejsze zakupy, dary i znaleziska Muzeum Narodowego w Kielcach 1979—1983* (scenariusz, organizacja, eksploatacja, demontaż);
- opracowanie i przekazanie do Działu Wydawnictw monografii historyczno-architektonicznej XVIII-wiecznych skrzydeł pałacu kieleckiego, przewidzianej do wydania w tomie 14 „Rocznika Muzeum Narodowego w Kielcach”;
- opracowanie i przekazanie do Działu Wydawnictw tekstu oraz scenariusza składanki-informatora *Pałac w Kielcach*;
- opracowanie wspólnie z dyr. Alojzym Obornym scenariusza pokazu audiowizualnego „Pałac w Kielcach” i przekazanie do technicznego wykonania czechosłowackiej firmie Art Centrum;
- dostarczenie materiałów do studiów nad wyposażeniem kaplicy pałacowej, która będzie włączona do ekspozycji po zakończeniu remontu;
- opracowanie tekstu do katalogu wystawy organizowanej przez Muzeum Narodowe w Warszawie, zatytułowanej *Zabytki — muzea. 40-lecie ochrony zabytków i muzealnictwa w PRL* (część katalogu dotycząca Muzeum Narodowego w Kielcach).

Z innych prac działu wymienić należy opracowanie projektów graficznych druków wydanych z okazji jubileuszu muzeum: ozdobnego biletu wstępu do pałacu, znaku jubileuszowego 75-lecia MNKi, nagłówka-winiety do zaproszenia na otwarcie stałej wystawy militariów.

WYDAWNICTWA

W roku 1983 muzeum wydało dwie pozycje książkowe, jeden folder i trzy plakaty. Szczególnie cieszy ukazanie się kolejnej pozycji wydanej przy pomocy

krakowskiego KAW-u. Po przewodniku po ekspozycjach pałacowych muzeum i katalogu zbiorów broni przewodnik po Muzeum Lat Szkolnych Stefana Żeromskiego jest trzecią książką z serii, w której planujemy wydać jeszcze przewodnik po Muzeum Henryka Sienkiewicza w Oblęgorku, katalog zbiorów grafiki polskiej, zbiorów malarstwa polskiego i tkanin, a także wznowienia dwóch wyczerpanych już pierwszych tytułów.

Omówienie wydawnictw rozpoczynamy od przewodnika, który na konkursie ministerialnym decyzją Wydziału Kultury i Sztuki Urzędu Wojewódzkiego w Kielcach uznany został równorzędnie z wystawą etnograficzną *Wzory sztuki ludowej* za muzealne wydarzenie roku 1983.

— *Kazimiera Zapałowa, Muzeum Lat Szkolnych Stefana Żeromskiego. Przewodnik*, Kraków 1983 (Krajowa Agencja Wydawnicza w Krakowie, druk — Drukarnia Wydawnicza w Krakowie), ark. wyd. 6,5, nakł. 10 000 egz.

Najtrafniej zalety tego wydawnictwa ocenił w swej recenzji w „Magazynie »Słowa Ludu«” z 15—16 października 1983 r. red. Stanisław Mijas pisząc:

Opowieść o burzliwych i dramatycznych dziejach przyszłego pisarza napisana jest ze znanstwem i piękną polszczyzną; dla czytelnika nie obcującego na co dzień z literaturą przedmiotu jest to interesująca, dla wielu nawet jedyna lektura specjalistyczna.

A więc, posługując się tytułem wspomnianej recenzji, jest to „więcej niż przewodnik”, także dlatego, że oprócz dokładnego opisu wystawy można w nim znaleźć charakterystykę zawartości archiwum muzealnego, gdzie złożone są m.in. rękopisy Żeromskiego, kolekcja ilustracji do jego utworów oraz niezwykle cenna ze względu na charakter muzeum kolekcja XIX-wiecznych fotografii gimnazjalnych kolegów i przyjaciół Żeromskiego.

Autorka wychodzi też poza muzeum i prowadzi czytelnika „szlakiem Żerom-

skiego" do Ciekot, Leszczyn, pod Radostową, do Psar posługując się fragmentami *Dzienników, Ludzi bezdomnych, Ech leśnych, Puszczy Jodłowej*. Przewodnik kończy zestawienie ważniejszych dat z życia i twórczości pisarza oraz wybór publikacji o Żeromskim.

Książka jest bogato ilustrowana. W tekście zamieszczono 42 fotografie czarno-białe autorstwa Henryka Pieczuła i Jana Siudowskiego, na okładce 10 fotografii barwnych oraz mapkę okolic Kielc i plan miasta ze wskazaniem miejsc związanych z pobytem pisarza. Autorami materiałów reprodukowanych na okładce są: Henryk Pieczuła — fotografie, i Bohdan Furnal — mapki. Układ graficzny książki projektowali Ewa Flach-Kornijasz i Aleksander Kornijasz.

Wśród ilustracji wyróżniono siedem portretów pisarza wykonanych różną techniką, które reprodukowano jednostronnie na końcu książki. Służyć one mają jako pomoc dydaktyczna uczniom wykonującym często w pracowni języka polskiego albumy, gazetki ścienne itp.

Na zakończenie trzeba dodać, że napisanie dobrego przewodnika po muzeum biograficznym pisarza jest wielką sztuką, podobnie jak oprowadzanie po takim muzeum. Ekspozycja biograficzna żyje bowiem dopiero wtedy, kiedy ktoś ją z talentem komentuje, umiejętnie korzystając z materiału tak nieekspozycyjnego, jakim jest słowo pisarza.

— *Corpus Inscriptionum Poloniae* t. I, z. 4 (Miechów i Pińczów wraz z regionem), Kielce 1983 (druk — Kieleckie Zakłady Graficzne, Zakład Poligraficzny w Kielcach), ark. wyd. 11,5, nakł. 1000 egz.

Czwarty z kolei i przedostatni w tomie I zeszyt zawiera 287 inskrypcji z terenu byłego powiatu pińczowskiego, kazimierzowskiego i miechowskiego włączonych do województwa kieleckiego po reformie administracyjnej w 1975 r. Au-

torką wstępu naukowego i komentarzy do tekstów jest Barbara Trelńska. Całość redagował prof. dr Józef Szymański.

Omaiwany region posiada stosunkowo dużą liczbę zabytków epigraficznych, co się wiąże z występowaniem wielu nekropoli rodowych, mecenasem takich znakomitych rodzin, jak Firlejowie, Myszkowscy czy Tęczyńscy, oraz działalnością bożogrobców z Miechowa. Nie małą rolę w ukształtowaniu obrazu tego terenu odegrały też silne ośrodki kościelne. Oprócz klasztoru i kościoła Bożogrobców były to: kolegiata w Skalbmierzu, kościół parafialny w Młodzawach oraz kościół parafialny w Książu Wielkim.

Podobnie jak w zeszytach poprzednich, wstęp naukowy posiada streszczenie w języku francuskim. Część druga książki zawiera teksty inskrypcji opatrzone komentarzami, zestawienie chronologiczne inskrypcji oraz indeksy.

— *Pamiętki powstania styczniowego* — folder wystawy czasowej (druk — Kieleckie Zakłady Graficzne, Zakład Poligraficzny w Kielcach), ark. wyd. 0,33, nakł. 500 egz.

O wystawie piszą trzech autorzy omawiając odrębne grupy pamiątek historycznych po powstaniu. Jan Głównka przedstawia archiwalia, order, czarną biżuterię; Ryszard de Latour — broń. Kazimiera Zapałowa wypowiada się w formie eseju zatytułowanego *Żeromski wobec powstania styczniowego*, co jest wprowadzeniem do prezentacji utworów pisarza na wystawie.

Całość starannie wydrukowana na zeberkowanym papierze w różnych kolorach w formie czteroskrzydełkowej składanki.

Plakaty

— *Wzory sztuki ludowej*, proj. Zbigniew Kurkowski, format B2, nakł. 500 egz., druk — Drukarnia Wydawnicza w Krakowie;

- *Najcenniejsze zakupy, dary i znaleziska 1979—1983*, proj. Waldemar Oleśszczak, format A1, nakł. 500 egz., druk — Drukarnia Wydawnicza w Krakowie;
- *Broń w zbiorach Muzeum Narodowego w Kielcach*, proj. Zbigniew Kurkowski, format B1 (zwięźzony), nakł. 1500 egz., druk — Drukarnia Wydawnicza w Krakowie.

Z ośmiu tytułów druków drobnych trzy pozycje zwracają uwagę swoją formą graficzną, którą zawdzięczają pomysłom i wykonaniu Bohdana Furnała. Są to bilety wstępu do pałacu, zaproszenie na uroczystości jubileuszowe i zaproszenie na otwarcie wystawy stałej broni. Trudno wybrać spośród nich najlepszy. Ze względu jednak na „trwałość” formy, jaką jest bilet, i „ciągiłość” jej używania, a także zasięg oddziaływania, temu drukowi należy się tytuł najlepszego z „małych” w roku 1983.

PRACE BUDOWLANO-KONSERWATORSKIE

W roku 1983 sfinalizowano kilka ważnych, rozpoczętych w latach ubiegłych prac, w konsekwencji czego nastąpiły poważne zmiany w pracy muzeum — zarówno organizacyjno-administracyjnej, jak i merytorycznej i ekspozycyjnej.

Zakończono kapitalny remont części zachodniej skrzydła południowego pałacu z przystosowaniem budynku dla potrzeb muzealnych. Do „nowego gmachu” w sierpniu 1983 r. przeprowadziły się dyrekcja muzeum, Dział Głównego Inwentaryzatora, Dział Konserwatorsko-Budowlany, Dział Militariów, Dział Wydawnictw oraz księgowość i administracja. Pozostałe w muzeum przy pl. Partyzantów: Biblioteka, Dział Etnografii, Dział Naukowo-Oświatowy i Pracownia Konserwacji Dzieł Sztuki, zyskały dodatkowe pomieszczenia (magazyny, pracownia plastyczna, pomieszczenie na sprzęt audiowizualny, pracownia konserwacji mebli). Wygospodarowano ponadto miejsce na magazyny sprzętu wystawowego, czego dotychczas bardzo brakowało.

Drugim ważnym zespołem prac przy pałacu było włączenie do eksploatacji zewnętrznej klatki schodowej, usytuowanej w miejscu pierwotnej, rozebranej w 1820 r. (dziedziniec północny). Było to wydarzenie szczególnie doniosłe z racji zmiany sposobu zwiedzania ekspozycji pałacowych. Ruch wycieczkowy, a także indywidualny, skierowano na piętro bezpośrednio z galerii malarstwa, bez konieczności wychodzenia na zewnętrzną loggię i dodatkowej zmiany obuwia. Obecnie na klatkę wchodzi się z Sionki przed Kredensem (sala Szermentowskiego i Maleckiego), a pierwsze piętro — ekspozycję wnętrz zabytkowych — zaczyna się oglądać od Pierwszego Pokoju Prałatów. To niezbyt efektowne wejście na „piano nobile” jest jedynym mankamentem zmiany komunikacji pałacowej. Dawniej zwiedzający, wchodząc reprezentacyjną klatką schodową, jako pierwszą oglądał Sień Górną — jedną z dwóch największych sal usytuowanych na osi budowli. Podążał zresztą drogą, którą niegdyś przybywali goście biskupów.

Trzeci zespół prac, jakie ukończono w korpusie głównym pałacu, dotyczy fasady wschodniej. Na korpusie położono nowe tynki, a na wieży północno-wschodniej wykonano pod nie podkład. Zakończono również pierwszy etap prac przy dekoracji sklepienia loggii wschodniej i przy jej marmurowych arkadach, balustradzie, kartuszach, konsolkach, portalach środkowym i bocznym. Dekorujące fryz manierystyczne sgraffito, zrekonstruowane na elewacji wschodniej i jednej z wież według fragmentów odkrytych pod tynkami strony ogrodowej i południowej, dodało fasadzie szczególnego uroku. Po zdjęciu wieloletnich rusztowań ukazał się pałac na początku października inny i odświeżony. Odcinające się od jasnej szarości tynku piaskowcowe obramienia okien w tonacji ugru zwracają znów uwagę na ich fascynujący rytm.

W 1983 r. zakończono również prace przy kapitalnym remoncie dachu połą-

czonym z wymianą dachówki na blachę miedzianą. W tymże roku trwał również remont w zespole powięziennym. Kapitałny remont dotyczył budynku nr 5 (dawna siedziba starosty), przeznaczonego dla potrzeb PKZ. Roboty budowlano-montażowe prowadzono także przy budynku nr 1 i 1a oraz kotłowni, także przeznaczonych dla PKZ.

W Muzeum Henryka Sienkiewicza w Obłęgorku zakończono roboty przy kapitalnym remoncie dachu, który obejmował również wymianę stropów na ogniotrwałe oraz dachówki na blachę miedzianą.

Rozpoczęto prace kamieniarskie na tarasie i przy balustradach oraz prace instalacyjne (instalacje elektryczne wewnątrz budynku).

ODDZIAŁY

MUZEUM LAT SZKOLNYCH STEFANA ŻEROMSKIEGO

Po dwuletniej przerwie w roku 1983 zorganizowano „Dni Żeromskiego”. Była to XIII impreza z tego cyklu, a odbyła się w dniach 15–16 listopada. Tradycyjnie już w programie znalazły się recytacje, koncert fortepianowy oraz odczyty naukowe na temat twórczości Żeromskiego. Tym razem recytacje i koncert tworzyły program literacko-muzyczny zatytułowany *Imię jej matka*. Fragmenty *Dzienników*, *Syzyfowych prac*, *Ludzi bezdomnych* i *Przedwiośnia* czytał aktor Starego Teatru z Krakowa, Jan Nowicki. Na fortepianie grał Włodzimierz Kutrzeba.

Drugiego dnia uczestnicy „Dni Żeromskiego” mieli możliwość wysłuchania wykładu doc. dra Zbigniewa Golińskiego *Edytor o spuściźnie Żeromskiego* oraz doc. dra Zdzisława Jerzego Adamczyka *Praca nad wydaniem „Pism zebranych” Żeromskiego*.

Oddział prowadził prace badawcze nad nieznaną twórczością Jerzego Krze-

czowskiego i Adolfa Sowińskiego z myślą o przyszłych „Muzealnych Rozmowach o Literaturze”. Sporządzono także konspekt opracowania krytycznego *Poezji* Jana Gajzlera (obszerny wybór utworów ze wstępem krytycznoliterackim). Wydanie w ramach Biblioteki Świętokrzyskiej. Ponadto w 1983 r. zakończono pracę nad scenariuszem stałej wystawy poświęconej Mikołajowi Rejowi dla przyszłego muzeum w Nałęczowicach.

Interesująco przedstawia się praca oświatowa oddziału. Muzeum Lat Szkolnych Stefana Żeromskiego odwiedziło 790 grup (dla porównania, w roku 1982 było ich 417). W salach wystawowych przeprowadzono 98 lekcji na dwa tematy: *Kielce a Kleryków na podstawie „Syzyfowych prac”*, *„Dzienników” i muzealnych pamiątek oraz Wątki kieleckie w twórczości Stefana Żeromskiego*. Ogólna liczba zwiedzających muzeum w roku 1983 wyniosła 24 890 osób, czyli wzrosła w stosunku do roku poprzedniego o przeszło 10 tysięcy osób.

Oddział przeprowadził konsultacje dotyczące konkursów na pomnik, medal i plakat ogłoszonych z okazji zbliżającego się Roku Żeromskiego. Zorganizowano również wykład dla nauczycieli języka polskiego pt. *Ekspozycja muzealna i jej wykorzystanie w pracy polonisty*.

Dużym wydarzeniem dla muzeum było ukazanie się we wrześniu 1983 r. przewodnika. Jest to już trzecia wersja tego tak potrzebnego w muzeum biograficznym wydawnictwa. Sukcesem autorki, Kazimiery Zapalowej, było przyznanie przez Komisję Konkursową Wydziału Kultury i Sztuki UW w Kielcach tej książce tytułu „muzealnego wydarzenia roku”. Trzeba dodać jeszcze, że Muzeum Lat Szkolnych Stefana Żeromskiego posiada obecnie pełny zestaw materiałów informacyjnych. Sprzedaje swoje plakaty i przewodniki.

Z informacjami o muzeum dociera do społeczeństwa także przy pomocy prasy i radia. W 1983 r. ośmiokrotnie udzie-

lono informacji o muzeum, co przybrało formę artykułów i obszernych notatek prasowych („Echo Dnia”, „Słowo Ludu”, „Przemiany”, „Ekspres Wieczorny”). Opracowano także audycję radiową dla Polaków za granicą zatytułowaną *Zeromski na Kielecczyźnie*.

MUZEUM HENRYKA SIENKIEWICZA W OBLĘGORKU

W związku z remontem pałacyku trwającym od 17 sierpnia 1981 r. muzeum jest zamknięte dla zwiedzających. Ponowne otwarcie ekspozycji nastąpi w sezonie turystycznym roku 1985. Wszelkie więc poczynania wystawiennicze i oświatowe odbywają się poza muzeum i poza Oblęgorkiem.

W 1983 r. największym przedsięwzięciem było zorganizowanie wystawy jubileuszowej (z okazji 25-lecia powstania muzeum) dla Muzeum Henryka Sienkiewicza w Poznaniu. Wystawę otwarto 5 maja 1983 r. w rocznicę urodzin pisarza. Tam też pracownicy muzeum ogłosili dwa odczyty połączone z projekcją filmu *Oblęgorek Henryka Sienkiewicza*. Tematem prelekcji były związki autora *Trylogii* z Oblęgorkiem.

Z prac naukowych muzeum wymienić należy przede wszystkim opracowanie scenariusza wystawy, która będzie się mieścić na I piętrze pałacyku.

Z okazji 25-lecia istnienia muzeum odbito w jędrzejowskiej Oficynie Wydawniczej DESY ekslibris z klocka wykonanego przez art. plast. Waldemara Oleszczaka.

W 1983 r. zakończono konserwację kilku eksponatów, m.in. tkaniny tureckiej z motywem mihrabu (Spółdzielnia „Plastyka” w Warszawie), słynnego popiersia białogońskiego Stanisława Staszica, mosiężnego żyrandola i żeliwnego stolika (Pracownia Metaloplastyki w Kielcach). Bibliotece Raczyńskich w Poznaniu zlecono konserwację dyplomów i adresów jubileuszowych Sienkiewicza; tam też będą wykonane ich kopie.

NABYTKI DZIAŁÓW ARTYSTYCZNYCH MALARSTWA I RZEźBY, GABINETU RYCIN, RZEMIOSŁA ARTYSTYCZNEGO I MILITARIÓW

MALARSTWO

Zbiory malarstwa polskiego powiększyły się o 27 zakupionych obrazów, z których przedstawione zostaną trzy. Charakterystyka nabytków z zakresu malarstwa współczesnego znajdzie się w osobnym omówieniu *Galerii polskiego malarstwa współczesnego* przygotowanej do otwarcia na listopad 1984 r.

Władysław Malecki (1836—1900)

Oddział jazdy, ol., deska, 17 X 24, nr inw. MNKi/M/2441, zakupu dokonano u kolekcjonera prywatnego.

W kieleckim zbiorze obrazów artysty, złożonym z 18 jego dzieł, prezentowany jest pozycja szczególną. W orbicie niemal „czystej” sztuki pejzażowej, w której sztafaż ludzki zepchnięty był do roli nic nie znaczącego marginesu, pojawia się obraz dość niezwykły w dorobku malarza — nad pejzażem dominuje kompozycja figuralna.

Trudno oczywiście przeceniać znaczenie ikonograficzne czy historyczne — ukazanego w układzie diagonalnym ciągnącym się w głąb obrazu — lekko stylizowanego oddziału jeźdźców na koniach. Bronioznawstwo czy kostiumologia nie były bowiem nigdy przedmiotem szczególnego zainteresowania Maleckiego. Toteż w dwóch innych znanych obrazach łączonych z tematyką powstańczą, *Kawaleria powstańcza we mgle porannej* (1877) oraz *Patrol powstańczy (Czaty)* (1883), zachował równowagę między pejzażem a szeroko rozbudowanym sztafażem. Oddziały kawalerii uważanej za powstańczą, ukazane przeważnie bezimiennie od strony pleców, przenikają się organicznie z krajobrazem. W obrazach tych ujawnia się podobnie realistyczny, czysto wzrokowy,

heroiczny stosunek do historycznego motywu, jaki cechował Maksymiliana Giermskiego, który — choć młodszy — musiał wywrzeć pewien wpływ na Maleckiego, tym bardziej że obaj związani byli ze środowiskiem monachijskim.

Takie były późniejsze obrazy artysty, podczas gdy namalowany wcześniej, prawdopodobnie w pierwszej połowie lat siedemdziesiątych, *Oddział jazdy* przedstawia dużą liczebną grupę jeźdźców podążających w kierunku widza. Przy pewnych nieporadnościach kostiumologicznych, a także formalnych pierwszoplanowego konia, ta kompozycja batalistyczna zdobywa przewagę nad impresyjnym, śmiało malowanym pejzażem w prawej części obrazu. Ów fragment samodzielnego motywu pejzażowego z wierzbami, podobnie jak niezwykle malarzkie pobocze drogi z lewej, utrzymane w różnych odcieniach zieleni, zdominowane zostały przez kawalerię, szczególnie dobrze namalowaną w sumarycznym ujęciu drugoplanowym. Jest w tej rzadkiej u Maleckiego batalistycy dużo żywioowości i temperamentu, choć do końca pozostają wątpliwości, do której z walczących stron oddział należy.

Obrazy tego typu nie należą więc do batalistyki tradycyjnej, gdyż poprzesta-

ją na skromnym fragmencie powszedniej, sytuacyjnej prawdy.

Roman Kochanowski (1857—1945)

Krajobraz z drzewami, ol., deska 22×32, nr inw. MNKi/M/2440, zakupu dokonano w Desie.

Tematem większości obrazów R. Kochanowskiego są przeważnie krajobrazy polskie, zwłaszcza z okolic Krakowa i doliny Wisły, a także sceny rodzajowe i malownicze typy ludowe. W kompozycjach malowanych w latach siedemdziesiątych i częściowo osiemdziesiątych utrwał artysta ze szczególnym upodobaniem dwie pory roku — lato i zimą. Malowane dość drobiazgowo i z wielką wprawą obrazy pokrywała monochromatyczna gama barwna oscylująca w kierunku tonacji szaroniebieskiej.

Pozyskany do zasobów naszego muzeum *Krajobraz z drzewami* powstał po roku 1890 i należy do grupy stosunkowo nielicznych obrazów pozostałych w kraju, w których malarz operował nasyconą gamą barwną, charakteryzującą się szczególnym eksponowaniem wyrafinowanej zieleni w różnych jej odcieniach. Nastrojowy pejzaż, utrzymany w tonacji muzycznego pianissima, wspomaga trzyosobowa grupa sztafażowa z remini-

Ryc. 5. Roman Kochanowski, *Pejzaż z drzewami*

scencjami idącymi od płócien Jeana François Milleta.

Krajobraz z drzewami R. Kochanowskiego w sposób istotny wzbogacił główną tematykę Galerii Malarstwa Polskiego.

Fryderyk Pautsch (1877—1950)

Pejzaż księżycowy, ol., tektura, 28 × 42, nr inw. MNKi/M/2438, zakupu dokonano w Desie.

W zbiorach naszego muzeum znajduje się kilka obrazów Pautscha wykonanych w różnych okresach twórczości. Są wśród nich prace wybitne: *Studium Zebraka I*, a także przeciętne, do których zaliczam m.in. pejzaż i martwą naturę z lat dwudziestych.

Pejzaż księżycowy (1905) chronologicznie zbliża się do namalowanego dwa lata później *Studium Zebraka I*, różniąc się od niego techniką wykonania i programem ideowym. Pautsch malował przeważnie w pracowni, w oparciu o wykonane w naturze studia i pamięć, owe „silnie skondensowane w przypomnieniu wizje”. Nawiązywał jakby do zaleceń Emila Bernarda, by nie malować przed obiektem, ale wtedy, gdy obiekt stwarzamy na nowo z wewnętrznego wyobrażenia. Dlatego tak mało wagi przywiązywał do licznych pejzaży traktowanych przez niego jako ćwiczenie ręki lub szkice, choć dziś skłonni jesteśmy widzieć w nich niejednokrotnie coś więcej niż zwykłe studia z natury, tyle w nich skondensowanej emocji, wyrażonej z reguły bardziej bezpośrednio, bo bez balastu naturalistycznych szczegółów przeciążających niektóre duże kompozycje.

W tym duchu pozostaje grupa pierwszoplanowych chałup namalowana impresyjnie z pełnym wykorzystaniem efektów luministycznych stwarzanych przez zimne światło. Ten studyjny wieloplanowy pejzaż pozostaje pod częściowym wpływem Jana Stanisławskiego i Leona Wyczółkowskiego.

Wykaz pozostałych zakupionych obrazów:

Malarstwo do 1939 roku

- Józef Szermentowski, *Scena rodzajowa — chłopci na tle pejzażu*, akw., gwasz, pap., 15 × 27,5, nr inw. MNKi/M/2464, zakupu dokonano w Desie.
- Władysław Malecki, *Pejzaż*, ol., pł., 25 × 42, nr inw. MNKi/M/2443, zakupu dokonano u kolekcjonera prywatnego.
- Józef Pankiewicz, *Pejzaż jesienny z rzeką*, ol., pł., 73 × 103, nr inw. MNKi/M/2456, zakupu dokonano u kolekcjonera prywatnego.
- Jacek Malczewski, *Przy studni*, ol., dykta, 65 × 115, nr inw. MNKi/M/2454, zakupu dokonano w Desie.
- Stanisław Kamocki, *Maki polne*, ol., tektura, 53 × 83, nr inw. MNKi/M/2439; *Pejzaż z dwukonnym wozem*, ol., tektura, 51 × 71, nr inw. MNKi/M/2461, zakupów dokonano w Desie.
- Wacław Borowski, *Polowanie*, ol., pł., 64 × 79, nr inw. MNKi/M/2447, zakupu dokonano u kolekcjonera prywatnego.

Malarstwo współczesne

- Wincenty Bednarski, *Wapienniki — Wietrznia*, ol., pł., 32 × 38, nr inw. MNKi/M/2457; *Widok na Kielce z Kazielną*, ol., płótno na tekturze, 32 × 38, nr inw. MNKi/M/2458; *Nowiny koło Kielc*, pastel, pap., 32 × 38, nr inw. MNKi/M/2459, zakupów dokonano u kolekcjonera prywatnego.
- Jan Dobkowski, *Sytuacja D. E.*, ol., pł., 61 × 50, nr inw. MNKi/M/2450, zakupu dokonano u artysty.
- Antoni Fałat, *Różowy ścierwojad*, polimer, akryl, pł., 92 × 180, nr inw. MNKi/M/2448; *Saturn pożerający własne dzieci*, akryl, pł., 114 × 114,5, nr inw. MNKi/M/2449, zakupów dokonano na aukcji dzieł sztuki.
- Krzysztof Jackowski, *Świadome ojcostwo*, ol., pł., 86 × 60, nr inw. MNKi/M/2462, zakupu dokonano u artysty.

- Łukasz Korolkiewicz, *Postać w ogrodzie*, ol., pł., 120 × 180, nr inw. MNKi/M/2453, zakupu dokonano u artysty.
- Janina Kraupe-Świderska, *Niebieski obraz*, ol., pł., 190 × 76, nr inw. MNKi/M/2451; *Duży ogród*, ol., pł., 137 × 76, nr inw. MNKi/M/2452, zakupów dokonano u artystki.
- Maciej Markiewicz, *Spotkanie po wojnie*, ol., pł., 64 × 64,5, nr inw. MNKi/M/2446, zakupu dokonano u artysty.
- Artur Nacht-Samborski, *Różowa droga*, ol., pł., 55,5 × 60, nr inw. MNKi/M/2444, zakupu dokonano w prywatnej Galerii Sztuki.
- Aleksander Nowakowski, *Krzak dzikiej róży*, ol., tektura, 36 × 41, nr inw. MNKi/M/2442, zakupu dokonano u artysty.
- Erna Rosenstein, *Pejzaż miejski*, ol., tektura, 35 × 31,5, nr inw. MNKi/M/2455, zakupu dokonano w Desie.
- Władysław Schulz, *Rynek w Kielcach*, ol., płótno na tekturze, nr inw. MNKi/M/2463, zakupu dokonano w Desie.
- Danuta Urbanowicz, *Złoty pies*, collage, 90 × 90, nr inw. MNKi/M/2445, zakupu dokonano u artystki.

GABINET RYCIN

W grupie zakupionych w 1983 roku rycin (68 plansz) na szczególną uwagę zasługuje akwaforta Daniela Chodowieckiego (1726—1801) *Sceny z historii Polski* (20,7 × 21,8, MNKi/GR/131). Muzeum nie posiadało dotychczas żadnej pracy tego znanego malarza, grafika i rysownika urodzonego w Gdańsku i do 1745 r. związanego z tym miastem. Mimo że późniejsza działalność artysty wiązała się z Berlinem, uważał się za Polaka, co chętnie podkreślał.

Wspomniana plansza Chodowieckiego zawiera sześć drobnych kompozycji dotyczących historii Polski. Odnaczają się one wnikliwością obserwacji, trafną

charakterystyką polskiej obyczajowości, nie pozbawioną elementów satyry.

Rycina Chodowieckiego jako jeszcze jeden przykład działalności gdańszczanina może być w przyszłości eksponowana obok miedziorytów Jeremiasza Falcka i Wilhelma Hondiusa.

Inny polski rysownik i grafik Kajetan Wincenty Kielisiński (1808—1849) jest autorem zakupionego *Portretu Jerzego Samuela Bandtkiego*, wykonanego w 1825 r., także techniką akwaforty (13,4 × 11,5, MNKi/GR/133).

Kielisiński, znany jako ulubiony uczeń Piwarskiego, w twórczości swojej nawiązywał raczej do wcześniejszych mistrzów — do Norblina i Płońskiego, nieobce mu były także grafiki Rembrandta. O zapatrzeniu się na starsze wzory i hołdowaniu tradycji świadczy realistyczny sposób obrazowania wykorzystujący wyrazistą, ostrą kreskę uwypuklającą charakterystyczne cechy modelu. Studium portretowe Jerzego S. Bandtkiego (1768—1835), znanego historyka, bibliografa i bibliotekarza, wzbogaci

Ryc. 6. Kajetan Wincenty Kielisiński, *Portret Jerzego Samuela Bandtkiego*

dość już duży zespół wizerunków sławnych polskich osobistości, sama zaś rycina będzie w zbiorze pierwszą samodzielną pracą K. W. Kielisińskiego. Muzeum posiada jedynie kopię jego autorstwa powtarzającą autoportret Aleksandra Orłowskiego (MNKi/GR/192).

Problematykę portretową poszerzy również *Portret Jana Lewickiego* (1795—1871), MNKi/GR/113, patrioty-powstańca, artysty związanego z Warszawą, a później z Paryżem, zajmującego się głównie grafiką reprodukcyjną. Informuje o tym napis umieszczony pod wizerunkiem: *Jan Lewicki Twórca i rytownik 18-tu miedziorytów do Pamiętników Paska, wyszłych w Paryżu w 1850*. W ubiegłym roku udało się zdobyć dwie plansze z tego wydawnictwa, numery 17 i 18, obydwie wydane u Drouarta w Paryżu (MNKi/GR/15, 1—2).

Portret Lewickiego wykonał rysownik i ilustrator Marian Jaroczyński, właściciel zakładu litograficznego w Poznaniu, odbity zaś został u L. Angerera w Berlinie około 1850 r.

Zupełnie odmienną fakturę posiada *Portret Piotra Przypkowskiego*, wykonany pośmiertnie w 1943 r. (28×19,2, MNKi/GR/128).

To już drugi w zbiorze muzealnym portret związany z rodziną Przypkowskich. Pierwszy otrzymało muzeum w 1956 r. w darze od miłośnika sztuki i kolekcjonera Ludwika Wiktora Kielbassa z Sudółu koło Jędrzejowa. Przedstawia on syna wspomnianego Piotra Przypkowskiego (1829—1911) — Feliksa, znanego nie tylko w kraju gnomonika. Obydwa wykonane zostały w tym samym roku i przez tego samego „czarodzieja rylca”, jak zwykliśmy nazywać Stefana Mrożewskiego (1894—1975). W latach czterdziestych był on częstym gościem w domu Tadeusza Przypkowskiego (1905—1977), dra filozofii, astronoma, historyka sztuki, bibliofila, wreszcie twórcy Muzeum im. Przypkowskich w Jędrzejowie, dla którego Piotr był dziadem, a Feliks ojcem.

Pozyskany drzeworyt powiększa bardzo różnorodny i dość obfity zbiór rycin Mrożewskiego, które trafiły do muzeum dzięki wspomnianej darowiźnie L. W. Kielbassa.

Równocześnie udało się dokonać zakupu drzeworytu *Podwórze domu Przypkowskich Tadeusza Cieślewskiego-syna* (1895—1944), wielkiego propagatora techniki drzeworytniczej w Polsce. Ukazuje on podwórze domu Przypkowskich z widokiem na obserwatorium astronomiczne (18,6×11, MNKi/GR/129). Cenny to nabytek z uwagi na wybitnego twórcę, jak i ikonograficzne powiązania.

W następnej pracy Tadeusza Cieślewskiego-syna *Sztalugi na tle Rynku Starego Miasta*, 1933 r., elementy rzeczywistości stapiają się z fantazją; rozstawione na tle Rynku staromiejskiego w Warszawie sztalugi wyobrażają równocześnie formę teatru — wnętrza. Ta drobna kompozycja jest jedną z wersji zaproszenia na wystawę autorską.

W latach trzydziestych powstały także drzeworyty ucznia Skoczylasa, Tadeusza Kulisiewicza (ur. 1899), z teki *Szlembark*. Są to *Hryc* i *Wież w górach* (20×22, MNKi/GR/111 i 112). *Szlembark* odkryty przez Kulisiewicza tuż po skończeniu akademii stał się miejscem, do którego chętnie powracał. Ta mała wieś w Górcach uwrażliwiła artystę na sprawy ludzkie i społeczne. Umiał przedstawić pejzaż zabiedzonej wsi oraz oddać w portretowych ujęciach bierność vegetujących w niej ludzi, których ufnosć i szczerość wzbudziły jego przyjaźń. Drzeworyty są w naszych zbiorach jedynymi przykładami pełnej ekspresji twórczości T. Kulisiewicza.

Podobnie nie było dotąd pracy graficznej związanego z Kielcami od 1930 r. Andrzeja Olesia (1886—1957), malarza i grafika, ucznia Wyczółkowskiego i Weissa, byłego kustosa Muzeum Świętokrzyskiego. Są to dwie litografie odbite w Zakładzie Franciszka Zielińskiego w Krakowie: *Rytro — zamek* i *Tę-*

czyn — zamek (21,2 × 31,5, MNKi/GR/106 i 107).

Jedynymi dotąd w zbiorze są także trzy drzeworyty Witolda Rzegocińskiego (1883—1969), ucznia Axentowicza i Wyczółkowskiego. Są to stworzone w latach trzydziestych prace *Burza* (33 × 28), *Haftująca* (28 × 18) i *Liście jesienne* (28 × 22, MNKi/GR/123—125).

Wśród ciekawych zakupów starszej i nowszej grafiki jedną z najbardziej interesujących wydaje się być litografia barwna Aleksandra Sołtana (ur. 1903 r.) zatytułowana *Pociąg*, z 1931 r. (32,5 × 21,5, MNKi/GR/127). Utrzymana w futurystycznej konwencji, w której artysta jako istotę maszyny rozumie jej pęd, rytm, traktuje ją jako symbol tajemniczej siły twórczej, stara się o oddanie jej ducha, a nie formy zewnętrznej.

Wczesne prace A. Sołtana należą do rzadkości na rynku antykwarycznym, niemal wszystkie zaginęły w czasie wojny. Zakupiona litografia posiada na odwrocie drugą próbną, czarno-białą odbitkę z kompozycją na temat mrocznego podwórka z ujętymi w ruchu ludźmi.

Atrakcyjną formą uzupełniania zbiorów są zakupy czynione na aukcjach dzieł sztuki. Na zorganizowanej w Kielcach przez artystę Adama Wolskiego aukcji muzeum zakupiło dwie prace Lucjana Mianowskiego (ur. 1933 r.), jednego z czołowych grafików współczesnych, związanego z Krakowem i Poznaniem. Są to dwa autooffsety: *Podróż do Finlandii*, 1981 r. (41 × 43, MNKi/GR/125), i *Trawa* (55 × 40, MNKi/GR/126). Artysta począwszy od 1946 r. konsekwentnie realizuje metodę przenoszenia na płytę graficzną bezpośrednich fotograficznych „cytatów rzeczywistości”. Uzyskane w ten sposób grafiki wzbogaca często ostrym kolorem, a dzięki zastosowaniu zmiany skali otrzymuje kompozycje nie pozbawione swoistej liryki. Zakupione grafiki są równocześnie przykładami nowego, oryginalnego sposobu widzenia i oddawania natury.

RZEMIOSŁO ARTYSTYCZNE

Kolekcja rzemiosła artystycznego wzbogaciła się w 1983 r. o 113 obiektów. Niemal połowa wszystkich nabytków (62) to wyroby ze szkła, uzupełniające zbiór zabytkowego szkła artystycznego z XVII—XX w. o kolejne ciekawe pozycje. Sześć przykładów pochodzi z wieku XVIII. Jest to m.in. część serwisu, a mianowicie dwie karafki, kielich i szklanka, zdobionego herbami Lewart i Pilawa, a wykonanego w ośrodku śląsko-czeskim w 2. poł. XVIII w. na specjalne zamówienie pary małżeńskiej, której herby uwidoczniono na ściankach (poz. 1).

Większość zakupionych szkielek pochodzi z wieku XIX i początku XX, dokumentując epoki: biedermeieru, historyzmu i secesji, a także następujące po nich w latach dwudziestych „Art deco”. Zespół 13 obiektów z 1. i 2. poł. XIX w. zakupiono na wystawie zorganizowanej przez krakowski oddział Desy w warszawskiej Kordegardzie. Pozyskano wtedy między innymi szklankę czeską z początku XIX stulecia ze szkła lithialinowego zdobioną kulistymi szlifami i złotymi girlandami. Szkło lithialinowe (zwane również agatowym) otrzymał w początku XIX w. znany czeski szklarz — Fryderyk Egermann. Jest to rodzaj szkła nieprzejrzystego o czerwonym lub żółtawym kolorze z cieniowanymi żyłkowaniami. Wyroby z lithialinu niezmiernie rzadko trafiają się na rynku antykwarskim, stąd tym cenniejsze pozyskanie wymienionego przykładu (poz. 2).

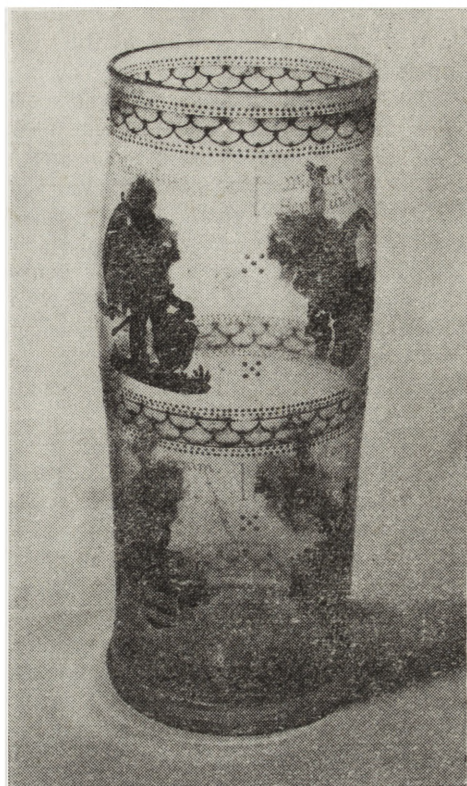
Wilkom — czyli szklanicę cylindryczną z malowaną emalią dekoracją heraldyczną, wykonano w 2. poł. XIX w. w hucie Fritza Heckerta w Piechowicach koło Jeleniej Góry (dawniej Petersdorf). Grupa wilków z przedstawieniami św. Maurycego nawiązuje do popularnych w XVI i XVII w. szklanic magdeburskich związanych z Bractwem św. Maurycego. Powtarza zarówno technikę wykonania (szkło krzemowe o

lekko sinawym odcieniu, pęcherzyki i skazy w masie szklanej), jak i zdobienia (dekoracja malowana emaliami powtarza występujące na wyrobach oryginalnych herby i motywy dekoracyjne, poz. 3).

Ośrodek niemiecki reprezentuje puchar tzw. „Ojcie nasz” z bezbarwnego szkła, zdobiony scenami z Nowego Testamentu, z modlitwą „Ojcie nasz” w języku niemieckim na ściankach czaszy (poz. 4). Różni się on od innych współczesnych wyrobów z okresu *biedermeieru*, przeważnie bogato dekorowanych, często bajecznie kolorowych, wykonanych różnorodnymi technikami (powlekanie różnobarwnymi masami szklanymi, lazurowanie, barwienie powierzchniowe na niemal wszystkie kolory, malowanie emaliami, złocenie — poz. 5, 6), swą prostą formą i ciekawą dekoracją rżniętą na gładkiej powierzchni bezbarwnego szkła.

Szczególne upodobanie do różnorodnych technik zdobienia szkła zaobserwować można w okresie secesji. Wielobarwne, często cieniowane masy szklane powlekano nierzadko kilkoma innymi warstwami, trawiono je, cięto, podmalowywano emaliami, iryzowano w celu uzyskania tęczowego, metalicznego połysku. W doświadczeniach tych przodowała Francja i jej czołowe zakłady w Nancy — Emila Gallé i braci Daum. W pracowni Gallé powstał wysoki wazon zdobiony gałązkami, liśćmi i orzechami leszczyny (poz. 7). Charakterystyczny leśny pejzaż zimowy przedstawia pochodzący z lat 1900—1907 wazon z wytwórni Daum (poz. 8).

Drugi, bardzo prężny ośrodek secesji — to Czechy, które reprezentuje kilka ciekawych obiektów. Są to wyroby wykonane z tzw. nitkowego szkła (poz. 9), ze szkła „czesane”. Do ciekawszych zaliczyć należy dwa wazoniki sygnowane nazwiskiem Kolo Mosera — projektanta szkła związanego z Karlsbadem (obecnie Karlovy Vary, wykonane z barwnych mas szklanych, o nowoczes-

Ryc. 7. Szklanica cylindryczna — wilkom, Śląsk, 2. poł. XIX w.

nych już formach, zdobione złożonym fryzem z szeregiem wojowników w antykizujących zbrojach (poz. 10).

Ośrodek polski udokumentowano kilkoma przykładami pochodzącymi z najsłynniejszego hut okresu międzywojennego: „Zawiercie” i „Niemen” (poz. 11).

Specjalizujący się w ceramice śmiełowskiej zbiór ceramiki polskiej wzbogacił się o serwis do czarnej kawy wykonany z kremowej masy porcelanowej i zdobiony delikatnymi motywami roślinnymi, pochodzący z lat 1933—1939, kiedy to w zakładzie śmiełowskim prowadzono eksperymenty technologiczne, wprowadzając m.in. barwne masy porcelanowe (poz. 12). Zakupione dwie figurki — „Janosik” wg Zofii Stryjeńskiej (poz. 13) i popielniczka z postacią gór-

nika — uzupełniały zbiory o przykłady plastyki figuralnej, w której niegdyś Ćmielów przodował.

Kolekcję zabytkowych mebli uzupełniono neobarokową szafką francuską w typie „Boulle”, wykonaną z malowanego na czarno drewna, zdobioną brązami i w partii drzewiczek — markieterią o motywach roślinnych (dekoracja roślinna z brązu umieszczona jest na tle barwionego na czerwono szylkretu, poz. 14). Ten typ dekoracji, stosowany przez słynnego projektanta króla Ludwika XIV — Charlesa Boulle’a, przetrwał we Francji aż do XIX w.

Zbiory tkanin wzbogacono kilkoma przykładami, które w przyszłości mają wchodzić w skład ekspozycji z epoki secesji. Są to dwa komplety dekoracyjnych tkanin zasłonowych o bardzo pięknej asymetrycznej dekoracji kwiatowo-roślinno-zoomorficznej z turkusowo-czarno-złotego tiulu. Prawdopodobnie ośrodek austriacki reprezentuje narzuta z czerwonego wełnianego sukna z haftowaną taśmowo-cęgową esowatą dekoracją (poz. 15).

Wykaz najciekawszych eksponatów

1. Serwis zdobiony kartuszami z herbem Lewart i Pilawa, Czechy lub Śląsk, 2. poł. XVIII w., szkło bezbarwne, szlifowane, rżnięte, a. karafka — wys. 22, podst. 9 × 9; b. karafinka — wys. 15, podst. 6 × 6; c. kielich — wys. 15,5, śred. stopy — 8; d. szklanka — wys. 12, śred. podst. — 7, nr inw. MNKi/R/1553, 1—4.
2. Szklanka z girlandami, Czechy, 1. poł. XIX w., szkło warstwowe lithialinowe i bezbarwne, szlifowane, złocone, wys. 13, śred. czaszy — 9, nr inw. MNKi/R/1533.
3. Wilkom św. Maurycego, Śląsk, huta Fritza Heckerta w Piechowicach, 2. poł. XIX w., szkło krzemowe, malowane emalią, złocone, wys. 30,4, śred. dolna — 12, nr inw. MNKi/R/1537.
4. Puchar z modlitwą „Ojcze nasz”, Niemcy XIX w., szkło bezbarwne, szlifowane, rżnięte, wys. — 15, śred. czaszy — 8,5, nr inw. MNKi/R/1542.
5. Puchar z motywami rokajowo-akan-towymi, Czechy, 1. poł. XIX w., szkło warstwowe (kobaltowe i oranżowe), szlifowane, złocone, wys. 16, śred. czaszy — 8,6, nr inw. MNKi/R/1545.
6. Szklanka z jeleniem na tle pejzażu leśnego, Śląsk 1868 r., szkło warstwowe (kobaltowe i bezbarwne), szlifowane, rżnięte, wys. 15,4, śred. stopy — 7,3, nr inw. MNKi/R/1547.
7. Wazon z motywem leszczyny, Francja—Nancy, Emile Gallé ok. 1900 r., szkło warstwowe (niebieskawo-brązowe), trawione, iryzowane, wys. 30,7, śred. górna — 5,6, nr inw. MNKi/R/1531.
8. Wazonik z zimowym pejzażem leśnym, Francja — Nancy, firma braci Daum, 1900—1907, szkło w masie barwione (oranżowo-żółte), warstwowe, trawione, malowane emalią, wys. 19,8, śred. podst. 5,5, nr inw. MNKi/R/1556.
9. Cukiernica z nieregularnym siatkowym żyłkowaniem, Czechy, pocz. XX w., szkło bezbarwne, matowane, nitkowane, oprawna w metal niklowany, wys. 11, śred. 12, nr inw. MNKi/R/1569.
10. Dwa wazoniki z kobaltowego i fioletowego szkła z fryzem dekoracyjnym złożonym, wypełnionym szeregiem wojowników w antykizujących strojach, Czechy, Karlsbad, Kolo Moser, przed 1918 r., szkło w masie barwione, szlifowane, trawione, złocone, wys. 16,2 i 13,4, nr inw. MNKi/R/1529 i 1530.
11. Wazonik z pasami wgłębnymi szlifów, Polska, huta Niemen?, ok. 1930 r., szkło zielone w masie barwione, szlifowane, wys. 17, nr inw. MNKi/R/1525.
12. Serwis do kawy zdobiony motywami roślinnymi, Ćmielów 1933—1939 r.,

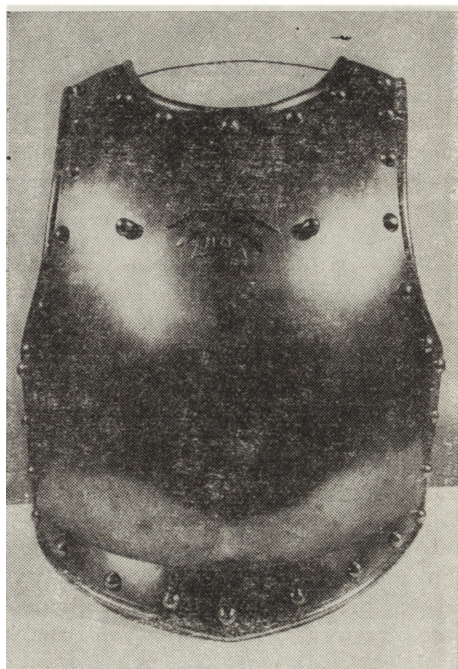
- porcelana kremowa, kalkomania, nr inw. MNKi/R/1584, 1—15.
13. Figurka „Janosik”, Cmielów, ok. 1930 r., wg Zofii Stryjeńskiej, porcelana ręcznie malowana, wys 22, nr inw. MNKi/R/1524.
 14. Szafka z dekoracją o motywach roślinnych, Francja XIX w., drewno malowane na czarno, markieteria (szylkret barwiony na czerwono, brązy), wys. 101, szer. 80, głęb. 36,5, nr inw. MNKi/R/1552.
 15. Narzuta, Austria, pocz. XX w., sukno wełniane, haft, 181 × 146, nr inw. MNKi/R/1582.
 16. Dwie podstawki srebrne, koliste na czterech prostych nóżkach do szklanych solniczek, Francja, Abell-Etienne Giroux z warsztatu Bien-nais w Paryżu, 1794—1798, srebro próby 950, wys. 6,5, śred. 7,6, nr inw. MNKi/R/1526, 1—2.
 17. Żardiniera secesyjna na trzech rozbudowanych stopkach przechodzących w uchwyty boczne, Niemcy, Norymberga, ok. 1900 r., cyna, wys. 22,8, śred. 25,8, nr inw. MNKi/R/1522.

MILITARIA

Pozyskano do zbiorów 33 obiekty zarówno broni palnej, jak i białej, a także uzbrojenia ochronnego. W grupie broni wschodniej na uwagę zasługuje miecz indoperski, tzw. kadara, popularny również na terenie Gruzji (nr inw. MNKi/B/36). Jest to najprawdopodobniej miecz ceremonialny wykonany ok. poł. XIX w., o trawionej dekoracji roślinno-figuralnej na głowni, o formie całości zbliżonej do kindżału, tzw. kamy.

Pozyskano również dwa piękne egzemplarze szabli indoperskich, tzw. talwary (nr inw. MNKi/B/299—300), o rękojeściach nabijanych srebrem i złotem, o głowniach ze stali damasceńskiej (w tym jedna sygnowana).

Z broni europejskiej zakupiono m.in. kordelas myśliwski z poł. XVIII

Ryc. 8. Kirys francuski (napierśnik)

w. (nr inw. MNKi/B/309) z głownią trawioną i napisem: *PANDUR*, trzy szable francuskie z końca XVIII w. (nr inw. MNKi/B/280, 306—307), kilka egzemplarzy szabel regulaminowych: pruskich, francuskich, rosyjskich (w tym szablę lekkiej jazdy rosyjskiej M1826 wzorowaną na francuskiej szabli *MANXI*, nr inw. MNKi/B/297).

Niewątpliwie jednym z ciekawszych nabytków jest kirys francuski (napierśnik i naplecznik), sygnowany: *Suderel à Paris*, (nr inw. MNKi/B/287), który mógł być używany w 14 Pułku Kirasjerów wojsk Księstwa Warszawskiego w okresie 1809—1812. Był to jedyny pułk kirasjerów, w którym służyli Polacy, uformowany został w Końskich na Kielecczyźnie.

NABYTKI DZIAŁÓW INNYCH

DZIAŁ PRZYRODY

Zakupił w 1983 r. zielnik o 150 arkuszach, zawierający rośliny charakterystyczne dla Kielecczyny.

DZIAŁ ARCHEOLOGII

Zbiory działu powiększyły się o fragmenty ceramiki z osady kultury trzcinieckiej oraz zespół ceramiki i 4 ozdoby drucikowe z cmentarzyska kultury łużyckiej, grupy środkowopolskiej z Rudki, gm. Kluczewsko, woj. piotrkowskie, zinwentaryzowane pod nr MNKi/A/5293 (32 karty katalogowe).

Do ciekawszych zaliczyć należy dwie popielnice zdobione na największej wydętości brzuśca skośnym żłobkowaniem oraz fragmenty miniaturowych czarek trzcinieckich.

Ponadto pozyskano kloc żużla starożytnego znalezionego podczas badań powierzchniowych w Gołoszycach.

DZIAŁ HISTORII

Nabytki 1983 r. — zakupy, dary i przekazy w liczbie 98 pozycji inwentarзовych wymienić można w następujących kategoriach eksponatów: archiwalia (korespondencja, afisze, plakaty, druki okolicznościowe), mapy i plany, pocztówki i fotografie, monety oraz medale. W sumie przybyło 191 eksponatów.

Nowe nabytki są bardzo zróżnicowane pod względem zawartości informacyjnej, przydatności dla badaczy, wykorzystania na wystawach, także różne pod względem artystycznym (medale i monety). W grupie archiwaliów najciekawszymi z uwagi na rzadkość są dokumenty świadczące o działalności Zarządu Gminy Wyznaniowej Żydowskiej w Kielcach w okresie międzywojennym. Wśród nich na szczególne wyróżnienie zasługuje afisz informu-

jący o obchodach rocznicy Konstytucji 3 Maja i uroczystym nabożeństwie, które miało się odbyć 28 kwietnia 1935 r. w synagodze kieleckiej. Dokument wydrukowano na kremowym papierze o wymiarach 46 × 31 cm w wytwórni „Praca” w Kielcach. Druk jest dwujęzyczny, polsko-hebrajski. Ciekawostkę stanowi fakt, że chociaż datowano go na 28 kwietnia 1935 r., to powstał dwa lata wcześniej, o czym świadczy nieudolnie poprawiona cyfra „3” w dacie rocznej (nr inw. MNKi/H/3669).

Niezwykle cenne są trzy afisze wydrukowane w 1919 r. w kilka tygodni po powstaniu niepodległego państwa polskiego. Druk z datą 14 stycznia 1919 r. wydany w Warszawie zawiera informacje związane z objęciem urzędu premiera przez Ignacego Paderewskiego (80 × 55 cm, nr inw. MNKi/H/3731), natomiast *Rozporządzenie o zaopatrzeniu ludności w żywność* zwraca uwagę na to, że zaopatrzenie w „miastach i centralach fabrycznych, jak: Częstochowa, Dąbrowa, Sosnowiec, Cieszyn i Lwów nie mówiąc o Warszawie i Krakowie jest bardzo niedostateczne...” (68 × 42 cm, MNKi/H/3729).

Trzeciemu z afiszy zawdzięczamy informacje o wynikach wyborów do Sejmu Ustawodawczego w okręgu wyborczym kieleckim w dniu 26 stycznia 1919 r. Główna Komisja Wyborcza Okręgu Kieleckiego powiadamia, że do Sejmu weszli jako posłowie: Andrzej Waleron, Walenty Równicki, Jan Ledwoch, Dominik Tutaj, Piotr Piwko, Zygmunt Seyda, Wincenty Mróz i Franciszek Festerkiewicz. Za Główną Komisję Wyborczą podpisał przewodniczący, Zygmunt Nowicki, prezes Sądu Okręgowego (afisz „Wyniki wyborów...”, 58 × 42 cm, Kielce 29.01.1919, nr inw. MNKi/H/3730).

Spośród pozostałych archiwaliów warto wymienić korespondencję obozową z Ravensbrück prowadzoną na oryginalnych blankietach listowych i pocztówkach z nadrukami informacyjnymi oraz pieczęciami poczty obozowej

i cenzury, a także pamiętnik wykonany przez więźniarkę w obozowym warsztacie (nr inw. MNKi/H/3671—3678).

Ważną częścią zakupów były mapy i plany, które wzbogaciły dosyć obszerną już kolekcję kartograficzną działu. Mapa Kielecczyny południowo-zachodniej powstała ok. 1914 r., zachowana w dobrym stanie, podklejona szarym płótnem, opieczetowana jest na odwrocie: BRONISŁAW RASZEL | INTROLI-GATORNIA | W JĘDRZEJOWIE (mapa w skali 1:75 000, 86 × 72 cm, nr inw. MNKi/H/3684).

Dla badaczy stosunków gospodarczych w guberni kieleckiej w końcu XIX w. i tuż przed I wojną światową, a także w powiatach województwa kieleckiego po zakończeniu działań wojennych interesujące zapewne będą „plany pomiarowe dóbr ziemskich”, na których znaleźć można podpisy wykonawców — mierniczych przysięgłych, Stanisława Sulimierskiego, Kazimierza Wendrychowskiego i wielu innych (nr inw. MNKi/H/3694—3728).

Nie zabrakło wśród eksponatów użytych w 1983 r. pamiątek przypominających 300 rocznicę zwycięskiej bitwy pod Wiedniem. Należy do nich wydany przez Biuro Dokumentacji Zabytków w Kielcach medal projektu Zygmunta Kaczora, wykonany w Mennicy Państwowej w Warszawie. Na awersie postać króla na koniu, wskazującego symbolicznym gestem drogę swoim wojskom i napis: JOANNES III SOBIESKI REX POLONIAE | NON SPOLIATOR SUM SED LIBERATOR | TRECENTUM ANNIVERSARIUM VICTORIAE VIENNENSIS | MDCLXXXIII. MCMLXXXIII. Na rewersie brama z zespołu dawnego dworu starościńskiego w Podzamczu Chęcińskim uchodząca w tradycji za bramę tryumfalną wzniesioną z okazji powrotu zwycięskiego króla spod Wiednia, o czym informuje napis: BRAMA TRYUMFALNA SOBIESKIEGO | W PODZAMCZU CHĘCIŃSKIM 1683 | ICOS 1983 (nr inw. MNKi/H/3690).

Niezwykłym (z uwagi na swoją wymowę w jubileuszowym dla muzeum roku) nabytkiem był dokument przedstawiający stan zbiorów Muzeum Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego z lat 1907—1909. Brulion rękopiśmienny sporządzony przez kustosza Tadeusza Włoszka zawiera zestawienie liczbowe i szczegółowe dane o posiadanych monetach, medalach, mapach, dokumentach i książkach (22,5 × 36,5 cm, nr inw. MNKi/H/3692). Odnaleziony przypadkowo w starym roczniku „Tygodnika Ilustrowanego” dotrwał do dzisiejszego dnia w znakomitym stanie i uzupełnił nasze niezbyt jeszcze bogate wiadomości o pierwszych latach kieleckiego ruchu muzealnego i nabytkach sprzed kilkunastu lat.

DZIAŁ ETNOGRAFII

W 1983 r. zbiory działu wzbogaciły się o 51 obiektów. Kategorie nabytków przedstawiają się następująco: strój ludowy (12), garncarstwo (2), plastyka (37), w tym malarstwo (2), rzeźba w drewnie (18), rzeźba w kamieniu (3) oraz rzeźba w glinie (14).

Ze stroju ludowego pozyskano elementy lnianego ubioru kobiecego i męskiego z regionu kielecko-włoszczowskiego, wykonane ok. 1939 r. we wsi Oblegor i Strawczyn (nr inw. MNKi/E/4872—4881), oraz kilka zapasek tkanych na krosnach (wsie: Strawczyn, Wola Kopcowa, Nida) o rozwiązaniach kolorystycznych raportów typowych dla okresu II Rzeczypospolitej (nr inw. MNKi/E/4865—4866).

W zakresie rzeźby w drewnie kontynuowano dokumentowanie twórczości artystów tak starszej generacji, np. Józefa Zganiacza z Fałkowa, Bronisława Dziopy i Tadeusza Żaka z Kielc, jak i młodszego pokolenia. Pozyskano prace początkujących rzeźbiarzy: Wiesława Winiarskiego ze wsi Truskolasy (nr inw. MNKi/E/4898) i Edwarda

da Janowskiego z Lesicy (nr inw. MNKi/E/4864) oraz Henryka Cichockiego (nr inw. MNKi/E/4882—4884, 4886—4892) i Ryszarda Lipca z Ostrowca Świętokrzyskiego (nr inw. MNKi/E/4885, 4869) podtrzymujących tradycje rzeźbiarskie w rodzinie. Obydwaj są wnukami Izydora Lipca z Garbacza-Skały, wyrosłymi pod niewątpliwym urokiem osobowości tego snycerza, zmarłego w 1978 r.

Rzeźby w kamieniu pińczowskim autorstwa Stanisława Piłata z Kawczyzna stanowią przykład rozwiązania tematów wielokrotnie wcześniej przedstawianych przez znanego rzeźbiarza Józefa Piłata, dziadka Stanisława, w nowym materiale. Są to wyróżnione na konkursie w 1979 r. prace *Aniołki grające* (nr inw. MNKi/E/4848), *Chrystus Frasobliwy* (nr inw. MNKi/E/4850), *Matka Boska Ostrobramska* (nr inw. MNKi/M/4849).

Rzeźba w glinie z warsztatów Stefana Sowińskiego z Chałuppek, jego córki — Elżbiety Klimczak z Obic, Krystyny Mołdawy z Rędocina i Tadeusza Połętka z Ostrowca Świętokrzyskiego, pochodziła głównie z konkursu *Współczesna ludowa sztuka sakralna* zorganizowanego w 1983 r. przez Stowarzyszenie PAX w Kielcach. Były to prace nagrodzone, prezentujące różnorodną tematykę, np. *Szopka* (nr inw. MNKi/E/4857), *Ucieczka do Egiptu* (nr inw. MNKi/E/4855), *Kolbe* (nr inw. MNKi/E/4861), *Król Dawid* (nr inw. MNKi/E/4854), *Chrystus Frasobliwy* (nr inw. MNKi/E/4867, 4896, 4897).

W zespole rzeźby dokumentowano głównie tematy i rozwiązania kompozycyjne inspirowane przedstawieniami dewocyjnymi oraz malarstwem bądź rzeźbą kościelną. Przykładem może być swobodnie przetworzona w reliefie przez Tadeusza Żaka treść barwnego oleodruku *Św. Anna Samotrzecia* (nr inw. MNKi/E/4895), a przez Henryka Cichockiego, także w reliefie, *Mat-*

ka Boska Sulistawska (nr inw. MNKi/E/4888) i w rzeźbie pełnej *Anioły pod krzyżem* (nr inw. MNKi/E/4883); natomiast w rzeźbie w glinie przedstawienie *Zdjęcie Pana Jezusa z krzyża* (nr inw. MNKi/E/4860) wykonane przez Stefana Sowińskiego. Postępowanie takie miało ścisły związek z otwartą w muzeum w październiku 1983 r. wystawą czasową *Wzory sztuki ludowej*, ilustrującą problematykę wykorzystywania wzorów ikonograficznych przez współczesnych artystów ludowych Kielecczyzny.

Malarstwo reprezentują obrazy Eugeniusza Brożka z Sędziszowa powstałe w 1983 r., wykonane w technice olejnej na płótnie. W przeciwieństwie do posiadanych już w kolekcji wcześniejszych malowideł tego autora, bliższych jakby tematyce rodzajowej, pozyskane *Ogrody czarownic* (nr inw. MNKi/E/4893) i *Diabelskie drzewo* (nr inw. MNKi/E/4894), nasycone elementami fantastyki i magii, treściowo i formalnie są mocno osadzone w nurcie sztuki naiwnej. Zauważalny jest w nich także rozwój środków dekoracyjnych przemawiających własną poetyką.

BIBLIOTEKA

W roku 1983 przybyło 783 woluminy, w tym z zakupu 448, z wymiany 322, z darów 13. Ponadto wpłynęło 256 czasopism, w tym z prenumeraty 110 i z wymiany 146.

W ramach wymiany wysłano 456 egz. publikacji naszego muzeum do 112 instytucji krajowych i 76 zagranicznych, nawiązując wymianę z 45 muzeami, z którymi dotychczas nie współpracowano.

MUZEA REGIONALNE I AUTONOMICZNE WOJEWÓDZTWA KIELECKIEGO

„Refleksje ogólne” poprzedzające relacje o poszczególnych muzeach w *Kronice muzealnej 1979—1982*, wydanej w tomie XIII „Rocznika Muzeum Narodowego w Kielcach”, mogą w zasadzie odnosić się do roku 1983. Wiele placówek muzealnych kieleckiego okręgu jest muzeami tylko z nazwy, a rzecz nie ulegnie poprawie, dopóki nie uda się ściągnąć do nich fachowców oferując im mieszkania.

Pisząc o frekwencji wypada również stwierdzić, że jedynie Muzeum Regionalne w Skarżysku-Kamiennej zanotowało radykalny wzrost liczby zwiedzających, który był wynikiem „wypracowanego” zainteresowania jego zbiorami i działalnością. W porównaniu z rokiem ubiegłym ekspozycje tego muzeum odwiedziło o prawie 11 tys. osób więcej. Nie wielki wzrost frekwencji zanotowały muzea w Ostrowcu Świętokrzyskim, Szydłowie i Wiślicy; spadek natomiast muzea regionalne w Pińczowie i Józwiowie. Szczególnie drastycznie spadła liczba zwiedzających w tym ostatnim, bo o 9274 osoby.

Osobną sprawą jest frekwencja w muzeach autonomicznych: Muzeum Przypkowskich w Jędrzejowie ma atrakcyjne i rozreklamowane zbiory i po spadku liczby zwiedzających w 1981 i 1982 r. wróciło do liczby przekraczającej 50 tys. osób (60 tys.); Muzeum Wsi Kieleckiej udostępnia skansen na krótkie okresy w maju i we wrześniu. W roku 1983 wystawy w tym czasie eksponowane odwiedziło 3000 osób, jest to liczba dwukrotnie wyższa niż w roku ubiegłym.

W kilku mniejszych muzeach poza frekwencją właściwie nie ma nic ciekawego do odnotowania. Muzeum Walk Partyzanckich na Kielecczyźnie w Józwiowie przyjęło uczestników XXIV Rajdu Harcerskiego „Śzlakami Walk Partyzanckich na Ziemi Kieleckiej” w dniu 2 paździer-

nika. W rajdzie uczestniczyło 706 harcerzy. Przeprowadzono 4 lekcje historii na ekspozycjach.

W Muzeum Regionalnym w Szydłowie w miesiącach letnich eksponowano poplenerową wystawę obrazów studentów warszawskiej ASP zatytułowaną: *Szydłów i okolice*. Wygłoszono 15 prelekcji na 10 tematów, zorganizowano 10 seansów filmowych, na których pokazywano 5 filmów. Przeprowadzono 10 lekcji na 5 tematów.

W Muzeum Regionalnym w Wiślicy zorganizowano dwie „wystawki opisowe”: *Zabytki Poniidzia i Archeologia w poezji*. Na ekspozycji, w podziemiach kolegiaty i na grodzisku przeprowadzono 12 lekcji na 4 tematy oraz wygłoszono 4 prelekcje.

Muzeum Regionalne w Pińczowie poczyniło w 1983 r. pierwsze od 7 lat zakupy. Nie udało się mu jednak zrealizować ambitnych zamierzeń związanych z otwarciem wystawy stałej prezentującej renesansową i manierystyczną kamieniarkę. Nie rozpoczęto bowiem nawet porządkowania i segregowania posiadanych elementów kamiennych. Na oddanej opiece muzeum najstarszej części pińczowskiego cmentarza (piękne nagrobki — dzieła miejscowych kamieniarzy) również nic się nie działo. Nie uporządkowano terenu i nie zabezpieczono nagrobków. Udało się jedynie do wyremontowanego magazynu w Kozubowie przewieźć zbiory archeologiczne. Trwały także prace przy zabytkowej synagodze, którą w 1979 r. przyznano muzeum. Wykonano drogę dojazdową do budynku, chodnik i ogrodenie.

Niezbyt ciekawie wyglądała w roku 1983 praca oświatowa muzeum. Zaprezentowano tylko jedną wystawę czasową *Wystawa łowiecka w 60-lecie powstania Polskiego Związku Łowieckiego*.

Muzeum pińczowskie posiada jedyne w swoim rodzaju zbiory (kamieniar-

ka), pomieszczenia w interesujących zabytkowych budowlach, ma więc wszelkie atuty, by stać się atrakcyjną placówką muzealną. Trapi je jednak od kilku lat (z przyczyn podanych na wstępie) brak stałego, lubiącego pracę w kulturze personelu.

**FREKWENCJA W MUZEACH
REGIONALNYCH I AUTONOMICZNYCH
W 1983 R.**

Nazwa muzeum	liczba zwiedzających
1. Muzeum Walk Partyzanckich na Kielecczyźnie w Józwiowie	1426
2. Muzeum Regionalne w Szydłowie	5000
3. Muzeum Regionalne w Wiślicy	4737
4. Muzeum Regionalne w Pińczowie	9000
5. Muzeum Regionalne w Ostrowcu Świętokrzyskim	15 948
6. Muzeum Regionalne im. gen. Zygmunta Berlinga w Skarżysku-Kamiennej	24 700
7. Państwowe Muzeum im. Przypkowskich w Jędrzejowie	60 000
8. Muzeum Wsi Kieleckiej	3 000*
Łącznie	123 811

*Frekwencja na wystawach czasowych udostępnianych w maju i we wrześniu

Szerszego omówienia wymaga praca dwóch muzeów regionalnych — ostrowieckiego i skarżyskiego. Muzeum Regionalne w Ostrowcu Świętokrzyskim od lat znane jest z prężnej działalności wystawienniczej, oświatowej i wydawniczej. Relację o jego pracy w roku 1983 zacząć wypada jednak od oddziału ostrowieckiego muzeum — Muzeum Rezerwatu Archeologicznego w Krzemionkach. Prowadzone od 1979 r. prace archeologiczno-górnice nabrały w 1983 r. rozmachu. Był to rok

w historii Rezerwatu przełomowy ze względu zarówno na nie notowane dotychczas rezultaty badawcze — nowe odkrycia, jak i sprawdzenie nowych metod eksploracyjnych w podziemiach.

Od 15 maja do 10 października oraz dorywczo do końca roku badania prowadziła ekipa archeologów z Państwowego Muzeum Archeologicznego w Warszawie. Od 1 lipca do 10 października pracowali tam także uczestnicy obozu młodzieży ze szkół górniczych (w kilku turnusach liczących średnio po 20 osób). W pracach brały udział również przedsiębiorstwa specjalistyczne: Przedsiębiorstwo Robót Wiertniczych i Górniczych w Kielcach, Przedsiębiorstwo Robót Górniczych w Łącznej, Przedsiębiorstwo Geodezyjne w Krakowie (badania geofizyczne), a ponadto Instytut Historii Kultury Materialnej PAN w Warszawie.

W wyniku prac osiągnięto następujące efekty badawcze:

- zglębiono do spągu metodą archeologiczną szyb nr 6;
- młodzież górnicza dotarła poprzez wydrążony poza polem górniczym szyb nr 0 — sztolnią do wnętrza kopalnianych, co umożliwiło zbadanie ich bez naruszania zabytkowej powierzchni kopalni;
- przeprowadzono badania wykopaliskowe w rejonie szybu nr 1 oraz nadzór archeologiczny przy eksploracji górniczej podziemi w rejonie tego szybu i budowanej trasy turystycznej.

Sezon wykopaliskowy w Krzemionkach dostarczył blisko 25 tys. okazów. Ich identyfikacja i klasyfikacja naukowa nie jest jeszcze zakończona.

Prowadzone prace miały także na celu udostępnienie wnętrza kopalnianych ruchowi turystycznemu. Z myślą o nim wydrążono specjalny szyb o głębokości 7 m, w przekroju 2,5×2 m, podszybie o 5 m długości w przekroju 2,5×2 m oraz 90% planowanej trasy turystycznej o długości 82 m o przekroju 1,2×2 m.

Odsłonięto także dostęp do tzw. wielkiej komory. Łącznie ilość wydobytej w tych pracach skały wyniosła 300 m³.

Pomyślano także o bazie turystycznej. Komunalnemu Przedsiębiorstwu Remontowo-Budowlanemu w Ostrowcu zlecono rozbudowę pomieszczeń hotelowych i budowę pawilonu recepcyjnego nad podziemną trasą turystyczną.

Ostrowieckie muzeum, tak jak zaznaczono na wstępie, znane jest z inicjatyw wystawienniczych i oświatowych. W 1983 r. zorganizowano siedem wystaw czasowych. Oto ich tytuły: *120 rocznica powstania styczniowego* (styczeń—marzec), *Pamiętki z turystycznych szlaków* (kwiecień—maj), *Wystawa fotograficzna — Rodzina robotnicza* (maj—czerwiec), *Najpiękniejsza jest moja ojczyzna — impresje malarskie Z. Karaskiego z Brzeska* (maj—lipiec), *Cyna secesyjna ze zbiorów Muzeum Mazowieckiego w Płocku* (czerwiec—wrzesień), *Pokonkursowa wystawa plastyki i fotografii środowiska artystycznego Ostrowca* (wrzesień—grudzień), *W trzechsetną rocznicę odsieczy wiedeńskiej — ze zbiorów Państwowych Zbiorów Sztuki na Wawelu i Muzeum Narodowego w Krakowie* (otwarcie 18 grudnia).

W 1983 r. muzeum zorganizowało trzy sesje naukowe: *70-lecie Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego w Ostrowcu* (17 kwietnia), *Mieczysław Radwan — inżynier metalurg, twórca ruchu regionalistycznego w Ostrowcu* (24 września), *W 35 rocznicę zjednoczenia ruchu robotniczego w Polsce* (12 grudnia).

Praca oświatowa Muzeum Regionalnego w Ostrowcu Świętokrzyskim charakteryzuje się dużą różnorodnością form i ilością imprez, której by się nie powstydzilo duże muzeum okręgowe.

W 1983 r. zorganizowano 75 seansów filmowych dla 2298 widzów. W oddziale w Krzemionkach seansów było 163, a uczestniczyło w nich 3890 osób. Koncertów w 1983 r. było 11, w tym 3 w wykonaniu muzyków z terenu miasta. Wyслуchało ich 816 osób. Przy współpracy

Teatru im. Ludwika Solskiego w Tarnowie zorganizowano 2 spektakle teatralne dla 148 osób. Wygłoszono 39 odczytów dla 527 słuchaczy.

Reklame imprez służą wydawane przez muzeum afisze. W 1983 r. było ich 16 w nakładzie 30 egz. każdy. Ważnym wydarzeniem wydawniczym dla muzeum było ukazanie się albumu *Ostrowiec Świętokrzyski* w nakładzie 6 tys. egz. o objętości 8,5 ark. wyd. Autorem albumu jest Wojciech Kotasiak, wydawcą KAW oddział w Łodzi.

Muzeum prowadzi też ciągłą penetrację rynku antykwarskiego, dzięki czemu w roku 1983 weszło w posiadanie 90 nowych eksponatów. W większości są to przykłady rzemiosła artystycznego (wyroby ze srebra, porcelana) oraz dokumenty historyczne (obwieszczenia okupacyjne, plany i dokumenty zakładów ostrowieckich).

Muzeum Regionalne im. gen. Zygmunta Berlinga w Skarżysku-Kamiennej do 1 stycznia 1982 r. było placówką społeczną o dwunastoipółletniej historii i ustalonym sposobie działania przy bardzo ograniczonym personelu. Jego przeszłość rzutuje na pracę dnia dzisiejszego. Nastawione na gromadzenie i wystawianie, świetnie spełniało rolę atrakcyjnego muzeum regionalnego. Nie prowadziło jednak naukowej dokumentacji swych zbiorów, co przychodzi obecnie uzupełniać. Jest to tym trudniejsze, że w szybkim tempie przybywa nowych eksponatów (w 1983 r. 293 pozycje), jednocześnie jednak nie powiększyła się liczba pracowników, odczuwa się szczególnie brak pracowników merytorycznych z wykształceniem historycznym.

Muzeum w różny sposób zaznacza w mieście swoją obecność. Przede wszystkim przyciąga zwiedzających ciekawymi zbiorami, szczególnie broni. Świadczy o tym liczba osób, które zwiedziły ekspozycje muzealne (24700). Muzeum organizuje także różne imprezy i sesje popularyzacyjne z okazji rocznic zwią-

zanych z historią miasta, ruchu robotniczego i Wojska Polskiego.

W lutym z pomocą Towarzystwa Miłośników Skarżyska-Kamiennej i ZBoWiD-u muzeum zorganizowało dla uczczenia 65 rocznicy powstania Armii Radzieckiej wieczornicę, w której uczestniczył zastępca dowódcy armii Układu Warszawskiego, gen. J. Skornikow, przedstawiciele LWP i goście z KW PZPR w Kielcach. Na wieczornicę zaproszono młodzież szkolną ze Skarżyska, Bliżyna i Suchedniowa.

W kwietniu, miesiącu pamięci narodowej, w muzeum odbyło się spotkanie z uczestnikami bitwy pod Lenino, Monte Cassino i szturm na Berlin. W spotkaniu tym wzięli udział przedstawiciele Krajowej Rady Polaków byłych żołnierzy Armii Radzieckiej i Zarządu Głównego ZBoWiD z gen. F. Cymbarewiczem i płk. B. Braiłowskim na czele.

Muzeum wraz z Towarzystwem Społeczno-Kulturalnym Miast nad Kamienną: Ostrowca, Starachowic i Skarżyska, zorganizowało sesję popularnonaukową poświęconą ruchowi robotniczemu, ruchowi oporu i wyzwoleniu miast nad Kamienną.

Muzeum włączyło się również w obchody 60 rocznicy nadania praw miejskich Skarżysku-Kamiennej. Punktem kulminacyjnym obchodów było odsłonięcie pomnika gen. Władysława Sikorskiego 12 września 1983 r. Obchody uświetnił folder wydany przez muzeum i Towarzystwo Miłośników Skarżyska-Kamiennej oraz medal okolicznościowy.

Od 1 września do 30 października eksponowana była w muzeum wystawa poświęcona Ludowemu Wojsku Polskiemu zorganizowana z okazji obchodów 40-lecia jego powstania.

PAŃSTWOWE MUZEUM IM. PRZYPKOWSKICH W JĘDRZEJOWIE

Omawiając działalność tego muzeum warto przypomnieć tytuły wystaw sta-

łych (uzupełnianych stale nowymi nabytkami), dzięki którym osiągnięto nie notowaną od dawna frekwencję — 60 tys. zwiedzających. Przez cały rok czynna była ekspozycja: *Anatomia czasu*, prezentująca zbiory stałe zegarów i przyrządów do pomiaru czasu, wraz z dziełem *Czas ustokrotniony*, pokazującym rozliczne problemy związane z upływem czasu. Do sierpnia 1983 r. czynna była również, w zabytkowych piwnicach pod pawilonem, wystawa zbiorów gastronomicznych, zamknięta na skutek awarii instalacji wodno-kanalizacyjnej i konieczności przeprowadzenia remontu piwnic.

W 1983 r. muzeum jędrzejowskie przygotowało z własnych zbiorów dużą wystawę (około 800 eksponatów) zatytułowaną *Polski ekslibris współczesny*, którą eksponowało w Czechosłowacji: w lutym w Ośrodku Informacji i Kultury Polskiej w Bratysławie, w czerwcu w Okręgowym Domu Kultury w Nitrze, w lipcu w miejscowości Vrable i w sierpniu w miejscowości Stare Moravce. Łącznie wystawę tę zwiedziło ponad 11 tys. osób.

31 najcenniejszych i najstarszych eksponatów z jędrzejowskiego muzeum (zegary słoneczne, przyrządy naukowe, starodruki) brało udział w wystawach zorganizowanych przez Japońskie Stowarzyszenie Kulturalne w Tokio, Osace i Kioto.

W 1983 r. Muzeum im. Przypkowskich przygotowało do druku i wydało w Oficynie PP Desa w Jędrzejowie pracę popularnonaukową o zegarach słonecznych, *Słoneczny pomiar czasu*, autorstwa Piotra Macieja Przypkowskiego. Praca ma 1,75 ark. wyd. objętości, 28 stron, 34 ilustracje, a wydana została w nakładzie 1000 egz.

W ciągu 1983 r. prowadzono także prace przygotowawcze do wydania teki bibliofilskiej ekslibrisów polskich na papierze ręcznie czerpanym w nakładzie 220 egz. Pozyskano odbitki autorskie do całości nakładu od 13 autorów w szla-

chetnych technikach graficznych. Zamówiono tekst wstępu u prof. dra Jerzego Szablowskiego.

W 1983 r. muzeum zakupiło łącznie 335 muzealiów, a do zbiorów fotograficznych 1807 negatywów. Wiele jest wśród nich przedmiotów unikatowych. Do ciekawszych nabytków zaliczyć trzeba zegary zakupione do Działu Pomiaru Czasu: zegar słoneczny nitkowy typu norymberskiego, wykonawca — Johann Stockert, Bawaria, koniec XVIII w., oraz zegar mechaniczny z odczytem cyfrowym, Anglia, początek XX w. Do Działu Ekslibrisu i Grafiki nabyto m.in. dwa drzeworyty Tadeusza Cieślewskiego-syna z lat trzydziestych XX w. oraz 12 drzeworytów Stefana Mrożewskiego z lat czterdziestych. Kupowano także prace polskich artystów współczesnych z myślą o dużej wystawie problemowej *Młoda grafika polska*. Do Działu Gastronomii zakupiono m.in. zabytkowe srebra stołowe: kubki, talerzyki, cukiernice z XIX w. oraz ciekawy miedziany cylindryczny pojemnik na kawę z szufelkami także XIX-wieczny. Dział Historyczno-Artystyczny wzbogacił się m.in. o zabytek unikatowy, doskonale zachowany ręcznie haftowany sztandar

Towarzystwa Śpiewaczego „Echo” z Jędrzejowa z 1933 r.

Działalność oświatowa muzeum ograniczała się w 1983 r. do wykładów i prelekcji ilustrowanych przeźroczami lub eksponatami ze zbiorów własnych. Odbyło się 9 takich imprez, a przygotował je i prowadził dyrektor muzeum. 5 z nich wygłoszono w ramach szkoleń przewodników PTTK.

MUZEUM WSI KIELECKIEJ

Najważniejszym zadaniem muzeum, podobnie jak w latach poprzednich, była kontynuacja budowy Parku Etnograficznego w Tokarni koło Chęcin.

W 1983 r. do zagospodarowania wnętrza przekazano następujące gotowe już budynki: chałupę z Bronkowic z XVIII w., chałupę z Sukowa z 1774 r., chałupę ze Ślęzan z XVIII w., oborę z Sierżaw (do zagrody sukowskiej), stodołę z Bukowskiej Woli (na planie sześcioboku), wiatę z Bukowskiej Woli, wiatrak z Grzmucina i dozorcówkę. Wykonano całość ścian zrębu drewnianego dworu z Suchedniowa.

Ponadto przywieziono do skansenu

Ryc. 9. Park Etnograficzny w Tokarni. Widok na chałupę ze Świątnik i XVIII-wieczną chałupę z Chrobrza

następujące rozebrane budynki: dom drewniany z Ćmielowa, chałupę z Gęsic koło Łagowa, chałupę z Niesiechowic koło Miechowa, stodołę ze Słężan i stodołę z Suchedniowa.

Rozpoczęto budowę trzech nowych budynków: stodoły ze Słężan (do zagrody słężańskiej), obory z Brzezina (do zagrody bielińskiej) i stodoły z Suchedniowa (do zagrody plebańskiej z Goźlic).

W terenie przeprowadzono prace adaptacyjno-porządkowe przy punktach etnograficznych: zabytkowej zagrodzie w Bodzentynie, wiatraku w Szwarszowicach koło Ostrowca Św. oraz chałupie w Radkowicach koło Starachowic.

Pracownicy muzeum prowadzili działalność naukowo-badawczą koncentrując się głównie na problemach związanych z przygotowaniem wystaw i gromadzeniem materiałów naukowych do scenariuszy ekspozycji we wnętrzach zagród chłopskich. Dokumentację naukowo-techniczną zlecano PKZ, Oddziałowi w Kielcach, które wykonały m.in. inwentaryzacje konserwatorskie chałupy w Słupi i plebanii w Kunowie koło Ostrowca Św., dokumentacje naukowe kościoła w Rogowie, zagrody w Szczepanowicach koło Miechowa oraz scenariusz wnętrza chałupy z Chrobrza. Sporządzono elaboraty z budowy chałup z Bronkowic, Sukowa i Chrobrza.

Muzeum oprócz wymienionych prac prowadzi działalność wystawienniczą i oświatową. Podobnie jak w latach ubie-

głych w ramach Dni Kultury, Oświaty, Książki i Prasy oraz Świętokrzyskich Dni Kultury udostępniono do zwiedzania skansen. Przygotowano tam następujące wystawy: *Tradycyjne XIX-wieczne wnętrza chałup wiejskich w obiektach z Bielin, Chrobrza i Świątnik z uwzględnieniem różnic majątkowych, społecznych i czasowych*, *Tkactwo wełniane regionu kielecko-świętokrzyskiego ze zbiorów Działu Etnograficznego Muzeum Narodowego w Kielcach i Muzeum Wsi Kieleckiej*, *Tradycyjne wyroby bednarskie* — wystawa pokonkursowa, która była prezentowana także w Domu Kultury Ludowej w Łodzi, *Dziecko w sztuce ludowej — twórczość ludowa dla dziecka ze zbiorów Muzeum Etnograficznego w Toruniu*.

Pracownicy muzeum wygłaszali odczyty na temat zwyczajów dorocznych ze szczególnym uwzględnieniem zwyczajów wiosennych. Uczestniczyli w Międzynarodowej Konferencji Skansenowskiej w Sanoku poświęconej omówieniu problemów organizacji zieleni, roli muzeum skansenowskiego w zachowaniu dawnych roślin, sposobów ich „ekspozycji”, na której odczytano komunikat o stanie zieleni w Parku Etnograficznym w Tokarni.

W ciągu roku zakupiono 500 eksponatów, w tym 50 w PP DESA, głównie mebli i sprzętów służących do wyposażenia zabudowań małomiasteczkowych i wiejskich.

ХРОНИКА МУЗЕЯ 1983

1983 год — год, в котором музей праздновал 75-ую годовщину своего возникновения, несомненно, будет памятен несколькими событиями. Говоря об этих событиях, следует, пожалуй, начать с дворца, поскольку был передан в общественное пользование наружный подъезд главного корпуса (северный двор), построенный на месте первичного, ликвидированного примерно в 1820 г. Новым подъездом начали пользоваться с момента открытия экспозиции после зимнего перерыва (вызванного, между прочим, реставрационно-строительными работами, связанными с его открытием). Экскурсии были направлены в обход и теперь на этаж можно попасть без необходимости выхода в лоджию. Таким образом, изменился также способ осмотра экспозиции дворцовых интерьеров, начинавшийся прежде от парадного подъезда и Верхнего Вестибюля. В настоящее время первое впечатление о дворце дает нашим гостям Первый Прелатский Зал. Нельзя не отметить недостатков такого „входа” на „пиано нобиле”, тем не менее, возмещает их „роскошь” непосредственного перехода с галереи на этаж без добавочной смены обуви и выхода во двор, что было особенно неприятно осенью и зимой.

Вторым событием, связанным с 1983 годом, было окончание генерального ремонта западного продолжения южного дворцового флигеля и переезд дирекции и администрации с площади Партизанов в приобретенные таким путем помещения. Факт перемещения дирекции во дворец трудно переоценить: это следующий этап приспособления Дворцового Холма для музейных целей, а близость людей, которым доверены расположенные здесь объекты, наверняка пойдет на пользу всему комплексу.

Незадолго до юбилея были сняты строительные леса с восточного, „парадного” фасада главного дворцового комплекса. После долгих лет ремонта можно снова любоваться красотой фасада, который был заново оштукатурен. Обновленные наличники окон, изготовленные из песчаника, приобрели прекрасный теплый колорит; открылось всё великолепие мраморной лоджии. Элементом, который больше всего изменил образ фасада, является маньеристский межкарнизный фриз, реставрированный на основании обнаруженных несколько лет тому назад фрагментов.

Празднично обновленный дворец принял 6 октября гостей, приглашенных на Общепольский Съезд Директоров Музеев, организованный Министерством Культуры и Искусства. Съезд проходил в канун празднования 75-летия музея. Главные торжества имели место в выставочных залах на площади Партизанов, где открылись три новых выставки. Одна из них — это постоянная экспозиция оружия: „Оружие Государственного Музея в Кельцах”. Временная этнографическая выставка „Образцы народного искусства”, открытая 7 октября, была оценена конкурсной комиссией Отдела Культуры и Искусства как музейное событие 1983 г. Это почетное звание выставка разделила с путеводителем по Музею школьных лет Стефана Жеромского. Это уже третья книга из серии каталогов и путеводителей, напечатанных при помощи Краковского Отделения КАВ (Польского Издательского Агентства).

Третья выставка, о которой следует упомянуть в этом вступлении, это продемонстрированная в Институте Польской Культуры в Париже экспозиция „Келецкая вырезка”. Выставке сопутствовала демонстрация процесса художественной вырезки из бумаги; эти оригинальные пластические формы вырезала народная художница из Подмонхотиц (местность недалеко от Кельц).

MUSEUM CHRONICLE 1983

The year 1983, in which the National Museum in Kielce celebrates its 75th anniversary, will undoubtedly be marked in its history by several events. Perhaps, it will be worth while to begin with the Palace because the outer staircase of the main body of the building (the northern courtyard) was open for public use. It was erected in place of the original one, liquidated in c. 1820. The new staircase began to function when a new exhibition was thrown open after a winter break, which was caused, amongst other things, by conservation works, connected with putting the staircase into service. Now visitors can reach the upper floor without a necessity to come out to the loggia. Also, the visitors' route along the exhibitions in the Palace interiors has been altered. Formerly, visitors started from the representative staircase and the Upper Vestibule. Now our visitors get their first impressions in the First Room of the Prelates. One cannot overlook the shortcomings of such "access", it is compensated by the "comfort" of direct passage from the gallery to the upper floor without the necessity of changing shoes and going outside, which was particularly importunate in autumn-winter seasons.

The second event which is connected with the year 1983 was the completion of the capital repair of the western extension of the Palace's southern wing and the removal of the Museum's head offices from the building at the Partisans' Square to the new premises. It is difficult to overestimate the fact of removing the Director's office to the Palace. This is a successive step in adjusting the Castle Hill to the Museum purposes, and the proximity of persons who are in charge of these premises will undoubtedly be useful.

Shortly before the jubilee celebrations scaffolding was removed from the eastern "representative" façade of the Palace. After many years of repairs, its charm can be admired again. The façade has received new plaster; now the preserved sandstone window frames exhibit a warm colour and the marble loggia has regained its polish. Yet, the manieristic inter-mould frieze, reconstructed on the basis of fragments discovered a few years ago, is the most important element which modifies the façade.

On 6 October, such a ceremonially-looking Palace received guests invited to the National Conference of Museum Directors organized by the Ministry of Culture and Arts. It happened on the eve of the celebrations of the 75th anniversary of the Museum's existence. The main celebrations, however, took place in the exhibition rooms at the Partisans' Square because three exhibitions were thrown open there. One of them was a permanent exhibition of military accessories, entitled: *Arms in the Collections of the National Museum in Kielce*. The ethnographic temporary exhibition thrown open on 7 October, entitled "Patterns of Folk Art", was recognized by the jury of the Culture and Arts Council, the Provincial Office in Kielce as the "museum event" of the year 1983. This title was also given to the guide-book to the Museum of Stefan Żeromski's School-Days. It is the third book in the series of catalogues and guide-books edited with the help of the Cracow branch of the KAW Publishers.

The third exhibition which is worth mentioning was entitled *Folk Decorative Paper-Cuts from The Kielce Region*. It was presented in the Institute of Polish Culture in Paris. The exhibition was combined with a demonstration of cutting of these specific plastic forms by a folk artist from the village of Podmachocice n. Kielce.